

รายงานการเดินทางไปศึกษาดูงาน

เพื่อติดตามการขับเคลื่อน “สภาองค์กรชุมชนตำบล”
กับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
และการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับภารกิจ
ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

ระหว่างวันอังคารที่ ๒๗ - วันพุธที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๕
ณ จังหวัดปราจีนบุรี

คณะอนุกรรมการสิทธิฯ ด้านสิทธิมนุษยชน

สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาในการเดินทางไปศึกษาดูงาน	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๒
๑.๓ วิธีการดำเนินการ	๒
๑.๔ กำหนดการศึกษาดูงาน	๓
๑.๕ รายนามคณะเดินทาง	๔
๑.๖ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ การศึกษาข้อมูลก่อนการลงพื้นที่	๕
๒.๑ บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล	๖
๒.๒ ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศที่เชื่อมโยงกับสภาองค์กรชุมชนตำบล	๘
๒.๓ การพิจารณาศึกษาของคณะอนุกรรมการเพื่อกำหนดพื้นที่ และประเด็นการศึกษาดูงาน	๑๓
บทที่ ๓ ข้อมูลจากการเดินทางไปศึกษาดูงาน	๑๙
๓.๑ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี	๑๙
๓.๒ ศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตำบลบ้านหอย อำเภอยะนิงตคาม จังหวัดปราจีนบุรี	๓๑
๓.๓ สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี	๓๔
บทที่ ๔ บทสรุป	๔๐
๔.๑ การวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค) ของชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว และชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก จังหวัดปราจีนบุรี	
๔.๒ ข้อเสนอแนะต่อสภาองค์กรชุมชนตำบล	๔๒
๔.๓ ข้อเสนอแนะของคณะอนุกรรมการต่อการติดตามการขับเคลื่อน แผนแม่บทตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม	๔๓

๑.๑ ความเป็นมาในการเดินทางไปศึกษาดูงาน

ในห้วงระยะเวลาเกือบ ๓ ปีที่ผ่านมา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๗๐ โดยได้ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามหมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ การเสริมสร้างสำนึก ทักษะและหน้าที่พลเมือง ซึ่งจากทำหน้าที่การติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ตามแผนการปฏิรูปประเทศ จำนวน ๑๓ แผน กิจกรรมปฏิรูปประเทศที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ หรือ Big Rock ตามแผนการปฏิรูปประเทศ ฉบับปรับปรุง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ จำนวน ๒๓ แผน และแผนแม่บทเฉพาะกิจภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติอันเป็นผลมาจากสถานการณ์โควิด - ๑๙ พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๕

คณะกรรมการ เห็นว่า การดำเนินการหรือกระบวนการในการปฏิรูปประเทศ ยังหยั่งรากไปไม่ถึงภาคประชาชน บางโครงการ บางกิจกรรมประชาชนยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน คณะกรรมการจึงมีข้อสรุปในเบื้องต้นว่า “การปฏิรูปประเทศจะไม่มีทางลุล่วงสำเร็จได้ ถ้าขาดการสื่อสารการปฏิรูปประเทศไปยังภาคประชาชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้เกิดการยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง” ซึ่งจากการติดตามการขับเคลื่อนของภาคประชาชน คณะกรรมการ พบว่า มีองค์กรภาคประชาชนที่จะมีบทบาทสำคัญกับการปฏิรูปประเทศในมิติที่เชื่อมโยงกับภารกิจด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

คือ “สภาองค์กรชุมชนตำบล” ซึ่งเป็นองค์กรที่มีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ รองรับ มีหลักการสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นของประเทศสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชน ติดตามประเด็นปัญหาของตนเองในแต่ละพื้นที่ โดยร่วมกันกำหนดแนวทางและกระบวนการแก้ไขปัญหา เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอต่อภาครัฐ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ซึ่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้ง สภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน ๗,๗๙๕ แห่ง เกือบจะครอบคลุมทั่วประเทศในประเทศไทย และยังมี สมาชิกอีกจำนวนนับแสนคน อันเปรียบเสมือนกับเซลล์ฐานรากของสังคมและเป็นคางคกสำคัญของการ ปฏิรูปประเทศ

จากข้อค้นพบดังกล่าว คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครอง ผู้บริโภค จึงได้จัดโครงการเดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนกับ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ณ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอกบินทร์บุรี และสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ ที่มีองค์กรภาคประชาชนอย่างสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เข้มแข็ง เป็นพื้นที่ที่มีการใช้ทุนของชุมชนในการ ต่อยอดพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตลอดจนสามารถเป็นต้นแบบและเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่หรือองค์กรอื่น ๆ ต่อไปได้ รวมถึงศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบในการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน จนสามารถสร้างรายได้และ ยกกระดับเศรษฐกิจของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง

๑.๒ วัตถุประสงค์

- ๑) เพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ต้นแบบ รวมทั้งศึกษา เรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นของส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายภาคประชาสังคม ต่อการขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ด้านสาธารณสุข ด้านสังคม และด้านการศึกษา
- ๒) เพื่อสื่อสารการปฏิรูปประเทศให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทราบอย่างทั่วถึง เพื่อให้เกิดพลัง การมีส่วนร่วมสนับสนุนกระบวนการปฏิรูปประเทศให้ไปสู่เป้าหมาย
- ๓) เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อจัดทำเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทขององค์กรภาคประชาชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับ งานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

๑.๓ วิธีการดำเนินการ

- ๑) เดินทางไปเข้าร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้แทนสภาองค์กรชุมชน ส่วนราชการ ในหัวข้อ “บทบาทของสภาองค์กรชุมชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูป ประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค” ณ ชุมชนตำบล เขาไม้แก้ว อำเภอกบินทร์บุรี และชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

๒) ลงพื้นที่เพื่อศึกษาดูงาน ดังนี้

(๑) ศึกษาดูงาน ณ โครงการ “๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย” (U2T) หรือโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ณ ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

(๒) ศึกษาดูงาน ณ สถาบันการเงินกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

๓) จัดทำรายงานสรุปผลข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ และคณะกรรมการสิทธิฯ ตสร. วุฒิสภา ต่อไป

๑.๔ กำหนดการศึกษาดูงาน

วันอังคารที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๖๕

เวลา ๑๐.๓๐ – ๑๒.๓๐ นาฬิกา

ลงพื้นที่และร่วมหารือแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วและส่วนราชการ เพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนตำบลกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ณ ศูนย์วิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านเขาไม้แก้ว ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

เวลา ๑๔.๓๐ – ๑๖.๐๐ นาฬิกา

ศึกษาดูงานโครงการ “๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย” (U2T) หรือโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ณ ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย

วันพุธที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๕

เวลา ๐๙.๓๐ – ๑๒.๓๐ นาฬิกา

ลงพื้นที่และร่วมหารือแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็กและส่วนราชการ เพื่อติดตามการขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนตำบลกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ณ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

เวลา ๑๔.๐๐ นาฬิกา

ลงพื้นที่ศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชน
ตามแนวพระราชดำริ และสถาบันการเงินกลุ่มออมทรัพย์
เพื่อการผลิตบ้านขอนแก่น ชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก จังหวัด
ปราจีนบุรี

๑.๕ รายงานคณะเดินทาง

กรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

๑. นายอนุศักดิ์ คงมาลัย	รองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ คนที่สอง และประธานคณะอนุกรรมการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและ ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

อนุกรรมการ ตสร.

๒. นายปรเทพ สุจริตกุล	อนุกรรมการ
๓. นายสมชาติ เจศรีชัย	อนุกรรมการ
๔. นางสาววิภารัตน์ ดือ่อง	อนุกรรมการ
๕. รองศาสตราจารย์ภูมิ มูลศิลป์	อนุกรรมการ
๖. นายกิติ จารุอารยนันท์	อนุกรรมการและเลขานุการ

ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

๗ นายไกรเวช รักชาติ	ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

๑.๖ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

คณะอนุกรรมการได้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรภาคประชาชนกับการ
ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ
และการคุ้มครองผู้บริโภค ตลอดจนเกิดเครือข่ายความร่วมมือและมีพื้นที่หรือองค์กรต้นแบบ เพื่อเป็น
แหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่หรือองค์กรอื่น ๆ ต่อไปได้

บทที่ ๒ การศึกษาข้อมูลก่อนการลงพื้นที่

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมและแผนการปฏิรูปประเทศด้านสังคมมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ การดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง ลดความเหลื่อมล้ำในด้านต่าง ๆ ซึ่งการจะนำพาประเทศไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการบูรณาการให้เกิดการปฏิรูปตั้งแต่ชุมชนระดับฐานราก โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลดความยากจนและขจัดความยากจน โดยร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมาย

จากการติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศและการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ คณะกรรมาธิการพบว่า การปฏิรูปประเทศได้อย่างแท้จริง อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom up) คือ ต้องปฏิรูปภาคประชาชนจำนวนมากให้ตื่นรู้ เกิดความเข้มแข็งแบบเน้นการพึ่งตนเองในทางการเมืองให้ได้จำนวนมากพอสมควรก่อน คนที่รู้ปัญหา ตื่นตัว ต้องช่วยกันหาวิธีทำให้คนอื่นเปลี่ยนแปลงวิธีคิดวิเคราะห์ด้วยเหตุผลด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์แบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งจะก่อเกิดเป็นวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ประชาชนสนใจอ่านหนังสือ ค้นคว้า คุยกัน ถกกันทั้งในเรื่องชีวิต สังคม การเมือง วัฒนธรรม สนใจใฝ่รู้คิดวิเคราะห์เชิงเหตุผลให้มากขึ้น และรู้จักการจัดตั้งองค์กร กลุ่มอาชีพ สมาคม สหภาพแรงงาน สหกรณ์ ฯลฯ ให้เข้มแข็งแพร่หลาย ประชาชนไทยจึงจะมีอำนาจต่อรองและเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ส่วนกลไกภาครัฐเองก็ต้องทำหน้าที่ในการเสริมหนุนให้ชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานรัฐ เอกชน และทุกภาคส่วนในชุมชน จัดการกันเองได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดี มั่นคงยั่งยืน คุณภาพชีวิตดี และมีภูมิคุ้มกันจากปัจจัยกระทบต่าง ๆ โดยต้องเสริมสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของชุมชนต่อกิจการสาธารณะ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ต้องช่วยขจัดปัญหาอุปสรรค และปกป้องคุ้มครองให้ชุมชนเข้มแข็ง และเสริมสร้างพลังอำนาจและพลังความสามารถให้กับชุมชน ทั้งชุมชนชนบทและชุมชนเมือง

ข้อค้นพบที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ปัจจุบันมีองค์กรภาคประชาชนที่มีกฎหมายรองรับ และได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปประเทศที่เชื่อมโยงกับภารกิจในการติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการดำเนินการตามแผนการปฏิรูปประเทศและการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติที่เกี่ยวข้องกับด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค คือ “สภาองค์กรชุมชนตำบล” ซึ่งเป็นองค์กร

ที่มีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ รองรับ มีหลักการสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นของประเทศสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนติดตามประเด็นปัญหาของตนเองในแต่ละพื้นที่ โดยร่วมกันกำหนดแนวทางและกระบวนการแก้ไขปัญหา เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอต่อภาครัฐ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ซึ่งปัจจุบันได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน ๗,๗๙๕ แห่ง เกือบครอบคลุมทั่วประเทศ และยังมีสมาชิกอีกจำนวนนับแสนคน อันเปรียบเสมือนกับเซลล์ฐานรากของสังคมและเป็นคางคกสำคัญของการปฏิรูปประเทศ

๒.๑ บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล

“สภาองค์กรชุมชนตำบล” เกิดจากพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งมีหลักการสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นของประเทศสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนตามประเด็นปัญหาของตนเองในแต่ละพื้นที่ โดยร่วมกันกำหนดแนวทางและกระบวนการแก้ไขปัญหา เพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอต่อภาครัฐ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ “สภาองค์กรชุมชนตำบล” จึงเปรียบเสมือนองค์กรของชุมชนฐานรากที่เปิดพื้นที่/เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถดูแลและจัดการตนเองทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดภาพรวมแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เชื่อมโยงการทำงานระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างมีทิศทาง มีพลัง และเป็นอิสระ ประสานให้เกิดการทำงานร่วมระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคีการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อให้นโยบายการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ทำให้เกิดการจัดตั้ง จัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย พร้อมทั้งมีการขับเคลื่อนงานตามภารกิจที่ปรากฏออกมาในเชิงกิจกรรมและเชิงพื้นที่ของแต่ละตำบลเป็นไปอย่างคึกคัก จนกล่าวได้ว่า เอื้อให้ขบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมของภาคพลเมืองดำเนินไปได้อย่างเข้มข้นและมีชีวิตชีวา

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมขบวนการขับเคลื่อนของภาคพลเมืองให้เติบโต เข้มแข็งต่อเนื่องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหากพิจารณาพบว่า บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ยังไม่ระบุบุลัลักษณะรูปแบบในการส่งเสริมการขับเคลื่อนของภาคพลเมืองไว้ชัดเจนมากนัก หากแต่สามารถอนุมานได้ในหมวด ๓ ซึ่งว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามมาตรา ๔๒ - ๔๔ และหมวด ๑๖ ว่าด้วยการปฏิรูปประเทศ ตามมาตรา ๒๕๗ - ๒๖๑ ที่ต้องขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งถึง ๕ ปีข้างหน้า

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนได้ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานพี่เลี้ยง และเริ่มมีการทยอยจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตั้งแต่นั้นมาตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติในชุมชน ระดับหมู่บ้านตำบล ผู้นำธรรมชาติกลุ่มดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องไปลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งปกติมักเป็นผู้ที่ร่วมกันทำกิจกรรมลงแรงจิตอาสา เป็นกลุ่มอิสระ กลุ่มย่อย ๆ ที่สนใจปัญหาต่าง ๆ

ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล หรือบางกลุ่มจะเป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งไว้จากส่วนราชการเดิม ๆ ซึ่งจะมีกิจกรรมก็ต่อเมื่อมีงบประมาณลงมา มีลักษณะทำตามโครงสร้างและกลไกงบประมาณที่กำหนดจากข้างบนลงไป

ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ จะมุ่งให้สมาชิกช่วยสอดส่องดูแล เช่น ครอบครัวใดยากจนมาก มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ก็มีกองทุนบ้านมั่นคงของรัฐบาลที่ทางกระทรวง ฯ ให้การสนับสนุนเป็นนโยบายหลัก ใช้ทุนงบประมาณไม่มากนัก รายละเอียดไม่ที่หมิ่นบาทเมื่อลงไปดำเนินการก็ได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนกันเองหรือผู้ใจบุญช่วยสนับสนุนกลายเป็นความเอื้ออาทรที่มีให้กัน ส่วนเรื่องที่ดินทำกินมักเป็นประเด็นที่ดินสาธารณะหรือที่ดินของทางราชการซึ่งก็ช่วยให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างถูกต้องสมคูล แม้ในบางพื้นที่จะใช้เวลานาน แต่ก็จะไม่เกิดเป็นความขัดแย้งหรือกลายเป็นประเด็นการเมืองเช่นที่เคยเกิดขึ้น

ที่ผ่านมา จะมีกลไกปกครองท้องถิ่นที่ผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด - นายอำเภอ ลงสู่กำนัน - ผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลด้านปกครองด้านความมั่นคง แต่หลังปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา ได้มีกลไกปกครองท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสมัครรับเลือกตั้งมาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ด้วยเชื่อว่าจะสามารถจัดสรรทรัพยากรเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเองได้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีสมาชิกสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลที่ถือเป็นผู้แทนคนในตำบลนั้นก็ตาม แต่ด้วยกลไกสายบังคับบัญชาโดยเฉพาะเรื่องระเบียบวินัยและกลไกทางราชการผ่านกระทรวงมหาดไทยลงมา กลับทำให้องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. กลายเป็น “ส่วนราชการย่อย” ที่ยังยึดติดระบบราชการ ไม่ตอบโจทย์การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน แม้ว่าทั้งสองกลไกจะไปทำประชาคมเรื่องต่าง ๆ แต่บางครั้งเป็นไปในลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” และวิธีการยังไม่มีอิสระและไม่ได้พัฒนาวิธีคิดภาคประชาชนขึ้นมาเท่าใดนัก

“สภาองค์กรชุมชนตำบล” จึงถูกออกแบบให้เป็นกลไกภาคประชาชนที่มีการตั้งกลุ่มย่อย ๆ ขึ้นมาในแต่ละชุมชนโดยอิสระ โดยให้จัดแจ้งกับกำนันตามที่กฎหมายรองรับ การจัดแจ้งดังกล่าวไม่ได้เป็นไปในลักษณะการขออนุญาต แต่เป็นไปในลักษณะการแจ้งให้ทราบ จึงเท่ากับเป็นอำนาจภาคประชาชนที่สถาปนาขึ้นอย่างแท้จริง ด้วยความสามารถของตนเอง แต่ละกลุ่มจะมาจากภาคประชาชน ประกอบด้วยสมาชิกจำนวนเท่าใดก็ตาม ก็สามารถตั้งกลุ่มขึ้นมาได้ และเป็นกลไกในการสร้างความคิดใหม่ ๆ ในพื้นที่จุดเด่น คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลในแต่ละแห่งสามารถระบุปัญหาหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในพื้นที่และร่วมกันคิดว่า จะทำอย่างไรให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข กระบวนการกลุ่มของสภาจึงเปรียบเสมือนการนำปัญหาในแต่ละเรื่องมาปฏิสัมพันธ์กัน

๒.๒ ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศที่เชื่อมโยงกับสภาองค์กรชุมชนตำบล

รายงานการเดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อติดตามการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ณ จังหวัดปราจีนบุรี โดยคณะอนุกรรมการฯ ดร. ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

คณะอนุกรรมการได้พิจารณาศึกษาในเรื่อง “การขับเคลื่อนระบบชุมชนตำบลเข้มแข็ง” มาอย่างต่อเนื่อง และเมื่อพิจารณาเทียบเคียงกับประเด็นยุทธศาสตร์ชาติ ทั้ง ๖ ด้านหลักที่มีเป้าหมายภาพรวมในอีก ๒๐ ปีข้างหน้า คือ ประเทศไทยเป็นประเทศที่ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ย่อมต้องสร้างรากฐานที่มั่นคงเสียก่อน หรือเป้าหมายของแผนการปฏิรูปประเทศทั้ง ๑๓ แผน จะพบว่าพลังของชุมชนฐานรากจะทำให้ทุกแผนการปฏิรูปประเทศประสบความสำเร็จได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองและด้านสังคมที่มุ่งเน้นให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยอมรับในความแตกต่างและมีความเอื้ออาทรกันผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ การรับรู้ และการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เช่น การจัดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น การส่งเสริมวัฒนธรรมระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขในรูปแบบการมีส่วนร่วมและการปรึกษาหารือ เพื่อสร้างการยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง

เมื่อได้พิจารณาศึกษายุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศแล้ว คณะอนุกรรมการได้สรุปยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศที่มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการขับเคลื่อนระบบชุมชนตำบลเข้มแข็ง สรุปได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชน ท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทย ทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ

๑. การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ

- ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- ปฏิรูประบบภาษีและคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อสร้างความเสมอภาคและเป็นธรรม
- กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากรแก้ไขปัญหาความขัดแย้งพื้นที่ป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกิน
- เพิ่มผลิตภาพและคุ้มครองแรงงานไทย
- สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกกลุ่มคน
- ลงทุนช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษา
- สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

๒. การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ

- พัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในภูมิภาค
- กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัดในมิติต่าง ๆ
- จัดระบบเมืองที่เอื้อต่อการสร้างชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพและปลอดภัย
- ปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
- พัฒนากำลังแรงงาน วางแผนกำลังคนที่สอดคล้องกับการพัฒนา
- สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่บนฐานข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

๓. การเสริมสร้างพลังทางสังคม

- สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกัน และมีคุณธรรม
- สนับสนุนความร่วมมือทุกภาคส่วน ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน
- ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ และบทบาทของสตรีในการสร้างสรรค์สังคม
- สนับสนุนการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
- สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสร้างสรรค์เพื่อรองรับสังคมยุคดิจิทัล

๔. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

- ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ
- เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง
- สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน
- สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน

แผนการปฏิรูปประเทศ

แผนการปฏิรูปประเทศได้วางเป้าหมายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามแผนการปฏิรูปประเทศในระดับชุมชนและท้องถิ่นไว้ ดังนี้

- ชุมชน/ท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง โดยสามารถจัดการกันเองและทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้
- มีกลไกสถาบันการเงินชุมชนเพื่อสนับสนุนการสร้างอาชีพและรายได้การพัฒนาธุรกิจชุมชน โดยการสนับสนุนทั้งด้านการรวมกลุ่มสร้างเครือข่าย การสร้างกลไกพัฒนาร่วมกับภาคเอกชน
- การจัดตั้งแพลตฟอร์มพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) เพื่อเพิ่มโอกาสในการเติบโตของธุรกิจชุมชน เพิ่มการเข้าถึงตลาดและทรัพยากร

- การจัดตั้งกองทุนการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund) เพื่อสนับสนุนเครือข่ายความร่วมมือกับระหว่างวิสาหกิจชุมชนและภาคเอกชนให้สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในพื้นที่

- ชุมชน/ท้องถิ่นจะมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้การแก้ปัญหาในชุมชนตรงกับสภาพปัญหาและมีเจ้าภาพดำเนินการที่ชัดเจน (Accountability) ซึ่งจะช่วยบรรเทา ปัญหาความเหลื่อมล้ำอันอาจเกิดจากการพัฒนาที่กระจุกตัวที่ส่วนกลาง

เมื่อพิจารณาในเนื้อหาสาระสำคัญของแผนการปฏิรูปประเทศ ทั้ง ๑๓ แผนแล้ว จะพบว่า “การขับเคลื่อนระบบชุมชนตำบลเข้มแข็ง” จะมีประเด็น วิธีการและเป้าหมายที่ระบุอยู่ในแผนการปฏิรูปด้านสังคม

แผนการปฏิรูปประเทศด้านสังคม

การปฏิรูปการออม สวัสดิการ และการลงทุนเพื่อสังคม เน้นการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจและสังคม (socio-economic security) ให้แก่คนทุกกลุ่ม และให้สถาบันทางสังคมสามารถแบ่งเบาภาระการลงทุนทางสังคมของรัฐบาล เนื่องจากที่ผ่านมา คนไทยมีการออมอยู่ในระดับต่ำและไม่เพียงพอที่จะใช้ในการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุ ประกอบกับกระแสการเติบโตของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่สามารถสนับสนุนภาครัฐในการจัดบริการทางสังคมให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยประเด็นการปฏิรูปการออม สวัสดิการ และการลงทุนเพื่อสังคมให้ความสำคัญกับการปรับปรุงระบบการออมทั้งภาคสมัครใจและภาคบังคับเพื่อให้คนไทยทุกคนมีรายได้เพียงพอหลังพ้นวัยทำงาน รวมทั้งลดความเหลื่อมล้ำเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์และบริการของรัฐ ดังนี้

(๑) การปรับปรุงรูปแบบการตลาด ผลิตภัณฑ์ การอำนวยความสะดวกแก่กลุ่มเป้าหมายเพื่อเพิ่มสมาชิกในกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

(๒) การศึกษาและออกกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญในรูปแบบการออมภาคบังคับภายใต้หลักการระดมการออมทั้งผู้รับสวัสดิการสังคม เจ้าของกิจการ และรัฐบาล เพื่อสร้างระบบให้คนไทยมีบำเหน็จบำนาญหลังพ้นวัยทำงาน

(๓) จัดสรรภาษีมูลค่าเพิ่มส่วนหนึ่งคืนให้แก่ผู้เสียภาษีตามเลขบัตรประจำตัวประชาชน เพื่อเป็นเงินออมของผู้เสียภาษี

(๔) ปรับปรุงกฎหมายระบบสวัสดิการที่มีอยู่/ลดการให้สวัสดิการระบบปิดเป็นระบบเปิดมากขึ้น เพื่อให้สิทธิประโยชน์ที่ได้รับจากสวัสดิการต่าง ๆ มีความเหมาะสมและเป็นธรรม

การปฏิรูปกลุ่มผู้เสียเปรียบในสังคม ดำเนินการภายใต้แนวคิด “ปฏิรูปเพื่อปลดอุปสรรค” โดยเฉพาะอุปสรรคต่าง ๆ ที่ทำให้คนบางกลุ่มในสังคมได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุข การเมือง กฎหมายและวัฒนธรรม ตลอดจนความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคม โดยเน้นการสร้างโอกาสให้คนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการต่าง ๆ ได้อย่างครอบคลุมในทุกมิติ ในกลุ่มเป้าหมายสำคัญ อาทิ เด็ก และเยาวชน สตรีผู้พิการ ผู้สูงอายุ คนยากจน คนไร้ที่พึ่ง บุคคลไร้สถานะทางทะเบียนราษฎร ผู้พันโทฯ ผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี และผู้บริโภครายได้กลไกการทำงาน ๓ ประการ คือ การสังคมสงเคราะห์ (social work) การเสริมพลัง (strengthening and empowerment) และการจัดสวัสดิการ (welfare) เพื่อปรับปรุง

ระบบความช่วยเหลือและเสริมสร้างศักยภาพกลุ่มผู้เสียเปรียบในสังคมให้มีประสิทธิภาพ โดยมีประเด็นปฏิรูป ๗ ประเด็น ได้แก่

(๑) ปฏิรูประบบขนส่งสาธารณะไม่ให้เป็นอุปสรรคเพื่อคนทั้งมวล (Design for all) โดยผลักดันการก่อสร้างรถไฟฟ้าในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และโครงสร้างพื้นฐานบริการขนส่งสาธารณะอื่น ๆ ให้ทุกคน/ทุกกลุ่มเข้าถึงได้โดยไม่เป็นอุปสรรค รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการออกแบบที่เป็นสากล (Universal design)

(๒) ปฏิรูปกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการโดยสนับสนุนและเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์บริการคนพิการ และปรับปรุงรูปแบบการใช้ เงินกองทุนฯ ให้เป็น unit-cost ที่เน้นโครงการเสริมสร้างอาชีพคนพิการที่ไม่สามารถทำงานในสถานประกอบการได้

(๓) เสริมสร้างศักยภาพผู้สูงอายุในการทำงาน โดยขยายอายุเกษียณราชการ แก่ไขบพบัญญัติของกฎหมายที่ให้ผู้สูงอายุสามารถรับงานเป็นชิ้นงาน

(๔) ปฏิรูประบบการคุ้มครองผู้บริโภค โดยแก้ไขพระราชบัญญัติการคุ้มครองผู้บริโภค ให้สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคมีอำนาจทางปกครอง และใช้เทคโนโลยีเป็นช่องทางสื่อสารให้ผู้บริโภคในการรักษาสิทธิต่าง ๆ

(๕) ปฏิรูปการขึ้นทะเบียนกับผู้ไร้สถานะทางทะเบียนราษฎร โดยกำหนดแนวทางและแผนการขึ้นทะเบียน โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ คนยากจน กลุ่มคนบนพื้นที่สูง กลุ่มชาติพันธุ์

(๖) การเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากรเพื่อเสริมสร้างดุลประชากรในอนาคต โดยให้สิทธิในการลดหย่อนค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยอนามัยเจริญพันธุ์ และพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้ได้มาตรฐาน/ครอบคลุมทุกพื้นที่ เพื่อลดภาระการดูแลของพ่อแม่

(๗) เสริมพลังสตรี โดยแก้ไขกฎหมาย/ระเบียบที่เป็นอุปสรรคเพื่อเพิ่มสัดส่วนสตรีในตำแหน่งบริหารขององค์กร

การจัดการข้อมูลและองค์ความรู้ด้านสังคม เป็นประเด็นปฏิรูปสำคัญที่จะช่วยให้หน่วยงานภาครัฐ ทราบความต้องการของประชาชนได้อย่างชัดเจน สามารถนำไปจัดทำนโยบายที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บข้อมูลและให้เกิดการบูรณาการข้อมูลด้านสังคมระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการใน ๓ กิจกรรม ได้แก่

(๑) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บและบริหารข้อมูลและสารสนเทศในระดับชุมชนและตำบล โดยออกแบบระบบเชื่อมโยงกับข้อมูลประเภทอื่น ๆ และรวมอยู่ในข้อมูลขนาดใหญ่ (big data) ของรัฐบาล พร้อมออกแบบระบบความปลอดภัยควบคู่กับระบบฐานข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศ

(๒) จัดลำดับความสำคัญการเปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนต้องการทราบ และสร้างการรับรู้ โดยสำรวจความต้องการข้อมูลที่ประชาชนต้องการรับรู้ ปรับปรุงการบริการภาครัฐ และปรับปรุงระบบการร้องทุกข์ให้สะดวกต่อการติดตามมากขึ้น

(๓) พัฒนารฐานข้อมูลด้านภาษี โดยนำผู้มีรายได้ เข้าระบบการแจ้งรายได้ทุกคน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำนโยบายให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้น

การปฏิรูประบบสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง เน้นการขจัดอุปสรรคในเชิงโครงสร้าง อาทิ ข้อจำกัดในการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน การขาดความต่อเนื่องในการจัดระบบสวัสดิการชุมชน การขาดการบูรณาการงานพัฒนาชุมชนระหว่างภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยดำเนินการภายใต้เงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ (๑) การเพิ่มสิทธิหน้าที่ อำนาจ ทรัพยากร (๒) การขจัดอุปสรรค ปกป้อง ค้ำครอง และ (๓) การเพิ่มพลังความสามารถ โดยจะพัฒนาเครื่องมือสำคัญในการปฏิรูปกลไกการจัดการแบบมีส่วนร่วมและมาตรการทางกฎหมายใน ๒ ส่วนสำคัญ คือ การปฏิรูปเชิงพื้นที่ และการปฏิรูประบบและกลไกเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การบริหารชุมชน และการบริหารทรัพยากร ภายใต้ ๔ กิจกรรมสำคัญ ได้แก่

(๑) ปฏิรูประบบการสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็งเชิงพื้นที่ โดยให้ตำบลเป็นพื้นที่การพัฒนาอย่างบูรณาการ มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเชิงภูมิศาสตร์/แผนแม่บทชุมชนแบบบูรณาการ และให้มีคณะกรรมการ ประชากรรัฐสนับสนุนตำบลเข้มแข็งระดับจังหวัดและระดับประเทศ

(๒) ปฏิรูปสิทธิและบทบาทชุมชน โดยจัดทำร่างพระราชบัญญัติรองรับสิทธิชุมชนและบุคคล พ.ศ. .... ร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ. .... แก้ไขพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ หรือกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องให้สภาองค์กรชุมชนมีบทบาทที่สำคัญ และยกระดับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนจากองค์การมหาชนให้มีพระราชบัญญัติรองรับเพื่อความคล่องตัวในการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

(๓) ปฏิรูปทรัพยากรและทุนชุมชน โดยผลักดันพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน จัดทำร่างพระราชบัญญัติธนาคารต้นไม้ ออกกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ เพื่อกำหนดให้ต้นไม้เป็นทรัพย์สินและแก้ไขพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๕๔๔ รวมทั้งพัฒนาระบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน

(๔) ปฏิรูประบบสวัสดิการชุมชน โดยแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. ๒๕๔๖ และจัดทำร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาองค์กรภาคประชาสังคม พ.ศ. ....

(๕) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจชุมชน โดยจัดทำร่างพระราชบัญญัติสถาบันการเงินชุมชน จัดทำแผนพัฒนาระบบสมาชิกชุมชนที่เป็น matching model กับภาคธุรกิจ จัดทำร่างพระราชบัญญัติวิสาหกิจเพื่อสังคมให้เป็นกฎหมายส่งเสริมการทำงานเพื่อสังคม และปรับปรุงพระราชบัญญัติสหกรณ์ กฎ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาสหกรณ์ทุกประเภทให้เข้มแข็ง

การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ การรับรู้ และการส่งเสริมกิจกรรมทางสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (social cohesion) ยอมรับในความแตกต่างและมีความเอื้ออาทรกัน ซึ่งที่ผ่านมา การทำกิจกรรมทางสังคมยังมีน้อยและไม่ได้มีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ ขาดองค์การเฉพาะในการบริหารจัดการงานอาสาสมัคร โดยประเด็นการปฏิรูปให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะของประชาชนผ่านกิจกรรมทางสังคมบนพื้นที่สร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำศักยภาพของอาสาสมัครและกลุ่มพลังต่าง ๆ ช่วยขับเคลื่อนสังคมให้เป็นสังคมคุณภาพ ดังนี้

(๑) การสร้างพลังจิตอาสา ดำเนินโครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” โดยจัดกิจกรรมอาสาสมัครเพื่อพัฒนาชุมชนในทุกจังหวัด

(๒) การสร้างพลังแผ่นดิน ปฏิรูประบบอาสาสมัครในพื้นที่โดยจัดทำฐานข้อมูลอาสาสมัคร/กิจกรรมดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ เร่งรัดฟื้นฟูกิจการลูกเสือไทย และผลักดันให้สภาเด็กและเยาวชนดำเนินกิจกรรมจิตอาสาในด้านต่าง ๆ ทั้งการศึกษา สุขภาพ กีฬา วัฒนธรรมท้องถิ่น

(๓) การสร้างพลังสร้างสรรค์ โดยสร้างและพัฒนาพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ทักษะชีวิต จัดเวทีให้ผู้สูงอายุแลกเปลี่ยนในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุ ยกกระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นพื้นที่ฟื้นฟูและกลุ่มเกลาเด็ก และขยายเครือข่ายวิทยุชุมชนเพื่อช่วยเหลือสาธารณะในรูปแบบของ จส. ๑๐๐

(๔) การสร้างพลัง ภูมิคุ้มกัน โดยจัดทำมาตรฐานดูแลสื่อออนไลน์ อาทิ จัดทำ rating เนื้อหาสื่อประเภทต่าง ๆ ก่อนเผยแพร่ระบบตรวจสอบข้อมูลข่าวสารบน smart phone และโครงการ Citizen Watchdogs โดยสร้างระบบดิจิทัลในการเฝ้าระวังทางสังคมในชุมชน

แผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง)

ด้านการเมือง Big Rock ที่ ๒ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะทุกระดับ

ด้านสังคม Big Rock ที่ ๒ ผลักดันให้มีฐานข้อมูลทางสังคมและคลังความรู้ในระดับพื้นที่ และ Big Rock ที่ ๔ การสร้างกลไกที่เอื้อให้เกิดชุมชนเมืองจัดการตนเอง

นอกจากนี้ ในแผนการปฏิรูปประเทศ (ฉบับปรับปรุง) พอช. และสภาองค์กรชุมชนได้มีส่วนเกี่ยวข้องและเป็นหน่วยงานร่วมรับผิดชอบในแผนการปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในกิจกรรม Big Rock ที่ ๑ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการต่อต้านการทุจริต โดยการสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชนในการเป็นกลไกหลักในระดับพื้นที่จังหวัดและตำบลในการประสานกับภาคส่วนต่าง ๆ สร้างความรู้ความเข้าใจ และพัฒนาระบบธรรมาภิบาลในพื้นที่ พร้อมเฝ้าระวัง ป้องกันการทุจริตและการประพฤติมิชอบควบคู่การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน

๒.๓ การพิจารณาศึกษาของคณะอนุกรรมการเพื่อกำหนดพื้นที่และประเด็นการศึกษาดูงาน

จากการประสานงานกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) คณะอนุกรรมการได้รับทราบข้อมูลว่า จังหวัดปราจีนบุรี มีสภาองค์กรชุมชนตำบลที่ขับเคลื่อนงานด้วยความเข้มแข็งของชุมชน เป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง ในระดับ A ได้แก่ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอทับปดบุรี และสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง นอกจากนี้ ในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรียังได้ดำเนินโครงการ “๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย” (U2T) หรือโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ กับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ในตำบลบ้านหอย อำเภอประจันตคาม โดยมีการจัดศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอยอีกด้วย

คณะอนุกรรมการจึงได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ที่จะลงไปศึกษาดูงานและพบข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว

ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอบินทร์บุรี จังหวัดปราชญ์บุรี ในอดีตถือเป็นดินแดนทุรกันดารห่างไกลความเจริญ ราวปี พ.ศ. ๒๔๘๐ มีชาวบ้านจากภาคอีสาน เช่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ และอำเภอใกล้เคียงในจังหวัดปราชญ์บุรีเข้ามาบุกเบิกที่ดินทำกิน บริเวณกลางตำบลมีภูเขาลูกเล็ก ๆ มีต้นแก้วขึ้นปกคลุม จึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามนั้น และยกฐานะขึ้นเป็นตำบลในเวลาต่อมา ปัจจุบันมี ๑๑ หมู่บ้าน ประชากรประมาณ ๙,๒๐๐ คน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๑๐,๐๐๐ ไร่ สภาพส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ

ในช่วงปี ๒๕๕๓ มีโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าชีวมวลจะเข้ามาตั้งที่ตำบลเขาไม้แก้ว ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวว่าจะได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงาน ทั้งเรื่องแหล่งน้ำ ฝุ่นควัน และอากาศ จึงรวมตัวกันคัดค้าน โดยเป็นการรวมตัวกันแบบชาวบ้าน ไม่มีแกนนำ ไม่มีการจัดตั้งชาวบ้านเขาไม้แก้วรวมตัวกันประมาณ ๓๐๐ คน ไปที่ศาลากลางจังหวัดปราชญ์บุรี ยื่นข้อเรียกร้องไม่เอาโรงไฟฟ้าฯ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด

เหตุการณ์ครั้งนั้น ทำให้แกนนำชาวบ้านเขาไม้แก้วได้รู้จักกับ “กลุ่มเกษตรอินทรีย์สนามชัยเขต” อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งอยู่ไม่ไกลกันและเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อมและทำเกษตรอินทรีย์มาก่อน เมื่อชาวบ้านเขาไม้แก้วร่วมกันต่อต้านโรงไฟฟ้าชีวมวล กลุ่มเกษตรอินทรีย์สนามชัยเขตได้เข้ามาให้กำลังใจ สนับสนุนการเคลื่อนไหว และชักชวนให้ทำเกษตรอินทรีย์ ปลูกพืชผสมผสาน ปลูกผลไม้ ผักสวนครัว ผักพื้นบ้าน สมุนไพร ไม่ใช่ทำเกษตรเคมีหรือปลูกพืชเชิงเดี่ยวเหมือนอย่างที่เคยเป็นมา

ภายในปี ๒๕๕๕ สมาชิกได้เพิ่มขึ้นเป็น ๓๘ ครอบครัว และร่วมกันจัดตั้ง “กลุ่มเกษตรอินทรีย์เขาไม้แก้ว” ขึ้นมา โดยมีนายสุนทร คมคาย แกนนำกลุ่มที่ได้ใช้ที่ดินของตัวเองเนื้อที่ประมาณ ๗ ไร่ เป็นเสมือนแปลงสาธิตการทำเกษตรอินทรีย์ เน้นการปลูกพืชผักพื้นบ้าน เช่น ผักกูด ผักปลัง หวาย และผักอื่น ๆ กว่า ๑๐ ชนิด เน้นผักที่เพาะปลูกง่าย ไม่มีแมลงรบกวน สามารถเก็บเมล็ดพันธุ์เอาไว้เพาะปลูกต่อไปได้จากการเพาะปลูกผักพื้นบ้าน สมาชิกได้ขยายการเพาะปลูกไปยังพืชผักที่ตลาดมีความต้องการสูง เช่น คื่นช่าย ผักกาด กะหล่ำปลี บวบ ถั่วยาว ผักสลัด ฯลฯ แต่ยังมีติดหลัก “สร้างระบบอาหารที่ปลอดภัยแก่ผู้บริโภค” โดยกลุ่มได้รับการรับรองเกษตรอินทรีย์จากมาตรฐานสากลตั้งแต่ปี ๒๕๕๖ อย่างไรก็ตาม นอกจากการสร้างระบบอาหารที่ปลอดภัยดังกล่าวแล้ว กลุ่มเกษตรอินทรีย์เขาไม้แก้วยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) จัดทำ “ธรรมนูญสุขภาพตำบลเขาไม้แก้ว” ขึ้นมา ในเดือนกันยายน ๒๕๕๗ โดยร่วมมือกับวัด โรงเรียน อบต. รพ.สต. ผู้นำท้องถิ่น และชุมชน จัดทำเป็นข้อตกลงหรือกติกาในการอยู่ร่วมกัน มีเป้าหมายเพื่อให้คนเขาแก้วกินดี อยู่ดี มีสุข และมีวิสัยทัศน์ คือ “เขาไม้แก้วน่าอยู่ ผู้คนน่ารัก” โดยส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ กินผักพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น ช่วยกันดูแลสิ่งแวดล้อม ป่าชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ

สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก

พื้นเพเดิมชาวดงขี้เหล็กเป็นคนลาวเวียงจันทร์ อพยพมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เป็นป่าดงดิบ มาปักหลักที่วัดดงขี้เหล็ก แล้วแยกพื้นที่อาศัยตามหนองต่าง ๆ บริเวณแห่งนี้มีน้ำดี มีน้ำซับดี มีอาชีพหลักคือ ทำนา และเดินหาบของไปขาย บ้านดงขี้เหล็กเดิมที่เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ก่อตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐ ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหมู่บ้านหนองทะเล และบ้านดงขวาง หมู่บ้านตั้งอยู่บนดอนมีความอุดมสมบูรณ์ หมู่บ้านหนึ่งคนที่มาตั้งบ้านดงขี้เหล็กคนแรกมาจากเวียงจันทร์ เห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ก็จับจองพื้นที่ทำนา ทำสวน พื้นที่แห่งนี้มีต้นขี้เหล็กขึ้นอยู่มากชาวบ้านสมัยนั้น ก็เรียกชื่อบ้านตามชื่อต้นไม้ คือ “บ้านดงขี้เหล็ก”

ย้อนหลังไปในอดีต คนดงขี้เหล็กต่างดำรงชีวิตและทำมาหากินด้วยการพึ่งพาตนเอง พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รวมถึงพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติในพื้นที่อย่างสมดุล ต่อมา เมื่อการพัฒนาต่าง ๆ เริ่มเข้ามาในพื้นที่และขยายตัว ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งที่เป็นโอกาสและผลกระทบที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือปัญหาเรื่องหนี้สินอัน เนื่องมาจากการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจ/พืชเชิงเดี่ยว ปัญหาดังกล่าวได้นำมาสู่การรวมตัวของคนดงขี้เหล็กในปี ๒๕๒๔ เพื่อร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการส่งเสริมการออม การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์นับเป็นการจุดประกายทางความคิดให้คนดงขี้เหล็กต้องร่วมมือร่วมใจกันระดมทุนจากภายใน เพื่อต่อสู้กับปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่จนประสบผลสำเร็จ เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังเป็นฐานสำคัญที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาดงขี้เหล็กอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนตำบลดงขี้เหล็กได้ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) พัฒนาชุมชน (พช.) เกษตรอำเภอ และ สาธารณสุข สสำรวจข้อมูลทุกมิติ เพื่อบริหารจัดการวางแผนชุมชนร่วมกันทุกภาคส่วน จัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยชุมชนเป็นเจ้าของหลักในการออกแบบ หน่วยงานภาคีหนุนเสริมพัฒนา พร้อมทั้งจัดทำข้อมูลทุกมิติที่จำเป็นเร่งด่วนของตำบล อาทิ ข้อมูลน้ำ ข้อมูลพื้นที่ จุด GPS การเข้าถึงสวัสดิการชุมชนของคนในตำบล ซึ่งขบวนองค์กรชุมชนได้ร่วมกันทำแผนที่ทำมือ ข้อมูล ศักยภาพตำบล ผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตร อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากเดิมเมื่อปี ๒๕๒๔ คือ การทำนาเป็นหลัก และมีคันทดน้ำไว้ใช้ ต่อมาปี ๒๕๓๕ มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพหลักมาปลูกไม้ยาง และปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ทำให้พื้นที่ที่มีความลาดชันและพื้นที่ไม่มีที่กักเก็บน้ำในช่วงฤดูแล้ง ต้องประสบกับปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ซึ่งอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - เดือนพฤษภาคมของทุกปี นอกจากนี้ ปริมาณการปลูกต้นไม้เพิ่มขึ้นทุกปีเฉลี่ยร้อยละ ๑๐ ต่อพื้นที่ ในขณะที่แหล่งน้ำมีเท่าเดิม น้ำจึงไม่ เพียงพอต่อการเกษตร พอถึงช่วงฤดูฝนก็ยังไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ เพราะมีแหล่งเก็บกักน้ำไม่เพียงพอ อีกทั้ง ยังต้องเผชิญกับปัญหาน้ำกร่อย น้ำเค็มจากสภาพปัญหาดังกล่าว คณะทำงานเพื่อการจัดการน้ำโดยชุมชน จึงใช้สภาองค์กรชุมชนชนเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน โดยมีกระบวนการทำงาน คือ การร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาเรื่องน้ำ ค้นหาจุดที่เป็นปัญหาเรื่องน้ำ ออกแบบกระบวนการและนำเสนอแนวทางการแก้ไข นำไปสู่ข้อสรุปร่วมปัญหาของปัญหาและการออกแบบการสำรวจเส้นทางน้ำ และนำไปดำเนินการแก้ไขปัญหาในที่สุด ผลจากการจัดการน้ำโดยชุมชน เกิดแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นในตำบลดงขี้เหล็ก ได้แก่ บ่อน้ำต้น

๑,๑๑๒ แห่ง ป๋อโยธา ๘๕ แห่ง ฝ่าย ๑๘ แห่ง สระน้ำ ๑๓ แห่ง และอ่างเก็บน้ำ ๓ แห่ง ทำให้มีปริมาณน้ำไว้ใช้มากขึ้น เพิ่มขีดความสามารถในการรองรับน้ำในช่วงหน้าน้ำหลาก สามารถเก็บสำรองไว้ใช้ได้ มีชุมชนได้รับประโยชน์ ๑๗ หมู่บ้าน ๑๐,๗๕๐ คน พื้นที่การเกษตร ๑๔,๘๗๕ ไร่ เกิดเครือข่ายการจัดการแปลงเกษตรแนวทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูก สร้างแนวคิดกินอยู่อย่างพอเพียงให้กับชาวบ้าน จากเดิมปลูกไม้ประดับ พืชเชิงเดี่ยวเพื่อค้าขาย หันมาปลูกพืชกินได้เสริมในแปลงเกษตร ผลผลิตที่ได้นำมาบริโภคในครัวเรือน จากเกษตรกรแปลงตัวอย่างจำนวน ๕ ราย สามารถลดรายจ่ายในครัวเรือนได้เฉลี่ยปีละ ๑๖,๘๐๐ บาท เนื่องจากมีการวางระบบกระจายน้ำแบบมินิสปริงเกอร์ ใช้น้ำน้อยแต่ให้น้ำพืชได้ทั่วถึง ปลูกไม้มรดก พืช กินได้ ผักสวนครัว

ปัจจุบันตำบลชี้เหล็ก ได้จัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชนตามแนวพระราชดำริ” ในตำบลดงชี้เหล็ก โดยความร่วมมือกับมูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมทำข้อมูล ร่วมวางแผนพัฒนาตำบลและจังหวัดด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนตำบลยังได้ร่วมสนับสนุนการทำข้อมูลยุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมจังหวัดปราจีนบุรี การถ่ายทอดองค์ความรู้และลงพื้นที่ช่วยทำข้อมูล และทำกิจกรรมร่วมกับตำบลอื่น ๆ ได้ร่วมงานกับภาคีหลายภาคส่วน เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดปราจีนบุรี, เครือข่าย ทสม. ตำบลดงชี้เหล็ก สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ ๙ สาขาปราจีนบุรี ศูนย์จัดการกลุ่มป่าสงวนแห่งชาติที่ ๒๓๕ ป่าน้ำตกเขาอีโต้, บริษัท ปตท. จำกัด มหาชน, สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร มูลนิธิอุทกพัฒน์ในพระบรมราชูปถัมภ์, องค์การบริหารส่วนตำบลดงชี้เหล็ก เป็นแหล่งศึกษาดูงานของคนทั่วไปในการจัดการน้ำโดยชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย อำเภอประจันตคาม

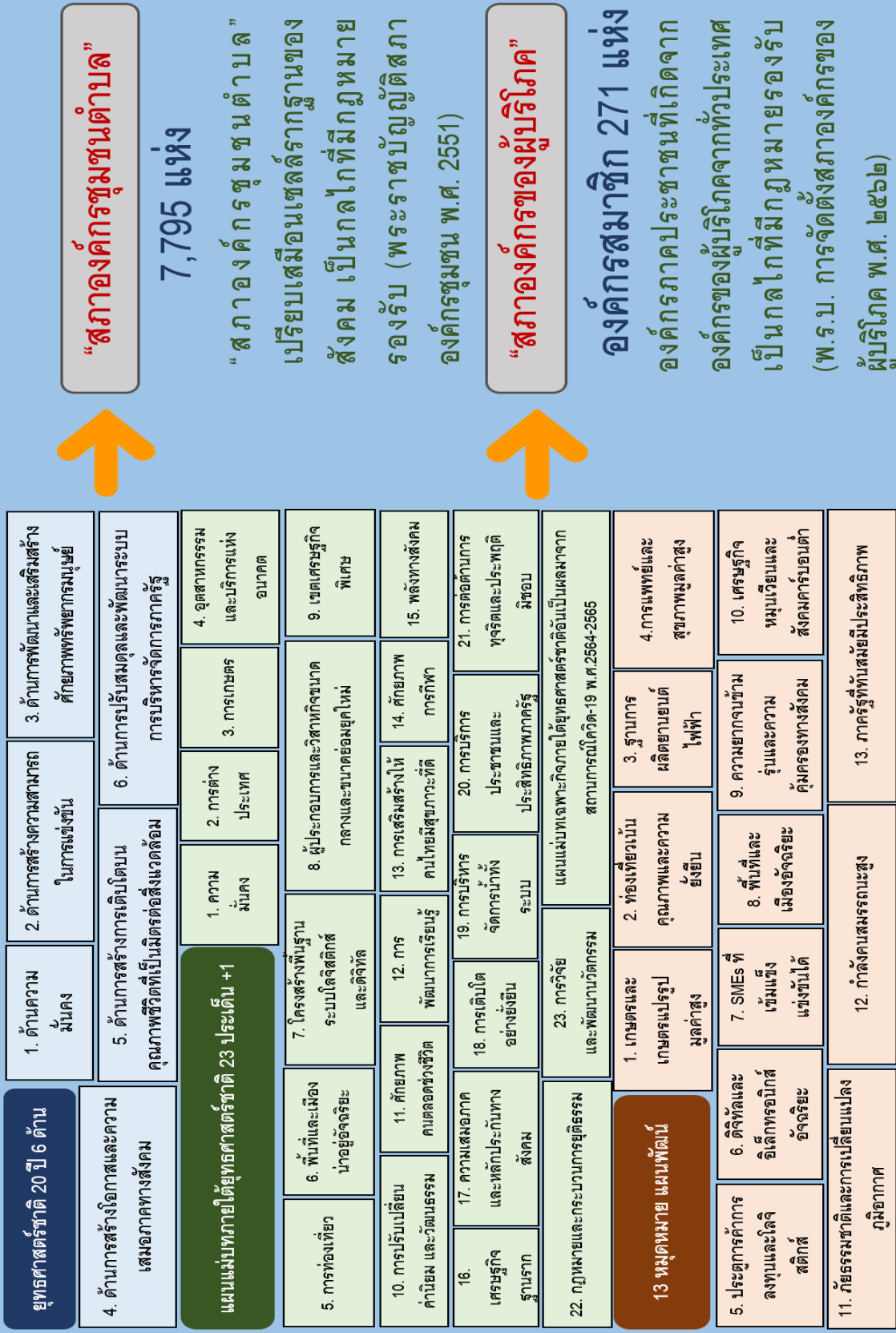
โครงการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อยกระดับกระบวนการผลิตสู่ไม้ไผ่พรีเมียม ของดี - ของฝากประจันตคาม ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมพัฒนากระบวนการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการชุมชน นำทีมอาจารย์ออกแบบโครงสร้างโดยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์เกียรติ์ เศรษฐเมธิกุล รองคณบดีคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (มทร.ธัญบุรี) ได้มอบหมายจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ในการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย) พื้นที่ตำบลบ้านหอย อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี โดยได้ดำเนินกิจกรรม ได้แก่ การสร้างแรงบันดาลใจ การพัฒนาทักษะอาชีพ และยกระดับกระบวนการผลิตสู่ไม้ไผ่พรีเมียม การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน เพื่อยกระดับรายได้สู่ไม้ไผ่พรีเมียม การอบรมเชิงปฏิบัติการ หัวข้อ “การป้องกันมอด-แมลง และการรักษาคุณภาพของไม้ในกระบวนการเพาะปลูก” “กระบวนการเตรียม และอบน้ำยาธรรมชาติป้องกันมอด-แมลงและเชื้อรา” “กระบวนการตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ และการเตรียมไม้เส้นจักสาน” “การออกแบบลวดลาย และเทคนิคการจักสานสู่ไม้ไผ่เกรดพรีเมียม”

ก่อนหน้านี้ ครั้วเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ห่างจากการทำนาคนในชุมชนจะ
 จักสานผลิตภัณฑ์จำหน่าย โดยส้อมไม้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมมาก สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
 ราคาส้อมไม้ต่อ ๑ เถา โดย ๑ เถามี ๕ ใบ ราคาอยู่ที่ ๕๐๐ - ๗๐๐ บาท แต่เมื่อมีการระบาดของโควิด-
 ๑๙ ทำให้ยอดการสั่งส้อมไม้ลดลง ทางกลุ่มจึงอยากพัฒนาและยกระดับส้อมไม้และผลิตภัณฑ์จักสานของ
 ทางกลุ่ม ทาง มทร. ธัญบุรี จึงได้เข้ามาให้ความรู้ ซึ่งสมาชิกในกลุ่มมีภูมิปัญญา ส่วน มทร. ธัญบุรีให้
 คำแนะนำ และเทคนิคต่าง ๆ ไม่ว่าจะในส่วนของการตลาดส้อมไม้เกรดพรีเมียม ช่องทางการตลาด สำหรับ
 ศูนย์การเรียนรู้ที่จัดตั้งจะมีประโยชน์ต่อชุมชน มีพื้นที่ในการพัฒนาฝีมือ และเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ
 เพื่อการประกอบอาชีพต่อไป

ทั้งนี้ เมื่อคณะอนุกรรมการได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จึงได้ร่วมกันพิจารณากำหนด
 ประเด็นที่จะหารือแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับสภาองค์กรชุมชนตำบลและส่วนราชการ เพื่อติดตาม
 การขับเคลื่อนของสภาองค์กรชุมชนตำบลกับยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาค
 ทางสังคม และการปฏิรูปประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครอง
 ผู้บริโภคไว้ ดังนี้

๑. การรับรู้ของประชาชนเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ สิทธิชุมชนและ
 การพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยในชุมชน
๒. การจัดการทุนชุมชนโดยชุมชน ทั้งในเรื่องทรัพยากร วัฒนธรรมและทุนทางปัญญา
 รวมถึงการสร้างหลักประกันที่เท่าเทียมให้กับชุมชน
๓. การคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคในชุมชน ภัยคุกคามจากสินค้าไม่ปลอดภัย
 ภัยจากกลไกทางสื่อสังคมออนไลน์ การเฝ้าระวังเตือนภัยกันเองภายในชุมชน
๔. สิทธิของประชาชนในการได้รับบริการจากรัฐและคุณภาพของการบริการในชุมชน
 อาทิ ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา ฯลฯ

เป้าหมายสำคัญในการ ตสร. อีก 2 ปีข้างหน้า

บทที่ ๓ ข้อมูลจากการศึกษาดูงาน

เนื้อหาในบทที่ ๓ จะกล่าวถึงข้อมูลที่คุณจะอนุกรรมการได้รับฟังจากผู้แทนที่เข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี โดยลำดับการลงพื้นที่ของคุณจะอนุกรรมการ อันประกอบด้วย (๑) สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอกบินทร์บุรี (๒) โครงการ “๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย” (U2T) หรือโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ณ ศูนย์การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย อำเภอบางขันตคาม และ (๓) สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง

สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี

นายประยูร สมโภชน์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้ว ได้กล่าวต้อนรับคณะเดินทางและให้ข้อมูลในเบื้องต้นว่า ตำบลเขาไม้แก้วได้ดำเนินกิจกรรมหลากหลายกิจกรรม เช่น โครงการออมวันละบาท หรือในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ก็ได้จัดตั้งศูนย์พักคอยโควิดในพื้นที่ ศูนย์กักโรค เป็นต้น สิ่งสำคัญในชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว คือ การจัดทำธรรมนูญสุขภาพของตำบล ซึ่งถือเป็นการจัดระเบียบชุมชน จัดระเบียบหมู่บ้านในตำบลให้มีทิศทางที่เป็นไปตามกติกาสังคม ทั้งในเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ การดำเนินกิจการ การทำธุรกิจที่จะต้องสอดคล้องกับธรรมนูญสุขภาพและตามความต้องการของคนในตำบล นอกจากนี้ ชุมชนยังมีการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มีประเพณีบุญคุณลาน (สู่ขวัญข้าว) โดยให้ชาวบ้านมาทำบุญข้าวสาร และนำข้าวไปให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียนเขาไม้แก้ว รวมไปถึงการบำรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จะมีคณะกรรมการดูแลการกำจัดสารพิษในตำบล ซึ่งที่ผ่านมากองคการบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้วได้มีส่วนช่วยเหลือดูแลพี่น้องประชาชนในทุกกิจกรรม โดยในรายละเอียดจะขอให้ทางสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วเป็นผู้บอกเล่าให้กับคณะเดินทางรับทราบต่อไป

นายสุนทร คมคาย ที่ปรึกษาสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อดีตประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ได้ให้ข้อมูลว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ก่อนหน้านั้นก็ได้ขับเคลื่อนในนามของชุมชนมาก่อน เดิมตำบลเขาไม้แก้วเป็นหมู่บ้านขึ้นอยู่กับตำบลยานรีและตำบลกบินทร์ ต่อมากรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยเห็นว่า ตำบล

ย่านรีและตำบลกบินทร์มีพื้นที่กว้างขวาง มีประชากรจำนวนมาก ทำให้การปกครองไม่ทั่วถึง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ จึงแยกพื้นที่บางส่วนออกเป็นตำบลเขาไม้แก้วจนถึงปัจจุบัน ตำบลเขาไม้แก้ว ได้แบ่งหมู่บ้านจากเดิม ๗ หมู่บ้าน เป็น ๑๑ หมู่ จำนวนประชากรทั้งหมด ๘,๐๘๓ คน ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทยอีสาน ซึ่งอพยพมาจากแถบจังหวัดบุรีรัมย์ นครราชสีมา และอำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

การวิเคราะห์ SWOT ตำบลเขาไม้แก้ว

จุดแข็ง

- ๑) มีวิถีชุมชนภาคเกษตรกรรม
- ๒) มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง
- ๓) ชุมชนมีการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคี และบูรณาการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ๔) มีเป้าหมายการพัฒนาแผนเชิงธุรกิจและสร้างสังคมผู้ประกอบการระบบเศรษฐกิจชุมชน

จุดอ่อน

๑) เกษตรกรขาดองค์ความรู้ภาคการผลิต ทำให้เกษตรกรไม่สามารถพึ่งพาตนเองภาคเกษตรได้จริง

- ๒) การขาดแคลนน้ำภาคการเกษตร

โอกาส

- ๑) นโยบายรัฐส่งเสริมการสร้างชุมชนเข้มแข็งในระดับฐานราก
- ๒) การหนุนเสริมจากหน่วยงานภาคี
- ๓) การสร้างเครือข่ายและกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง

อุปสรรค

- ๑) การพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตชุมชนพึ่งตนเองน้อยลง
- ๒) การเมืองระดับชาติ ท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนเกิดการแตกแยก
- ๓) ชุมชนไม่สามารถบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ

พัฒนาการการขับเคลื่อนงานตำบลเขาไม้แก้ว

ก่อนหน้าปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ชาวบ้านตำบลเขาไม้แก้วมีวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมทำเกษตรแบบเคมี

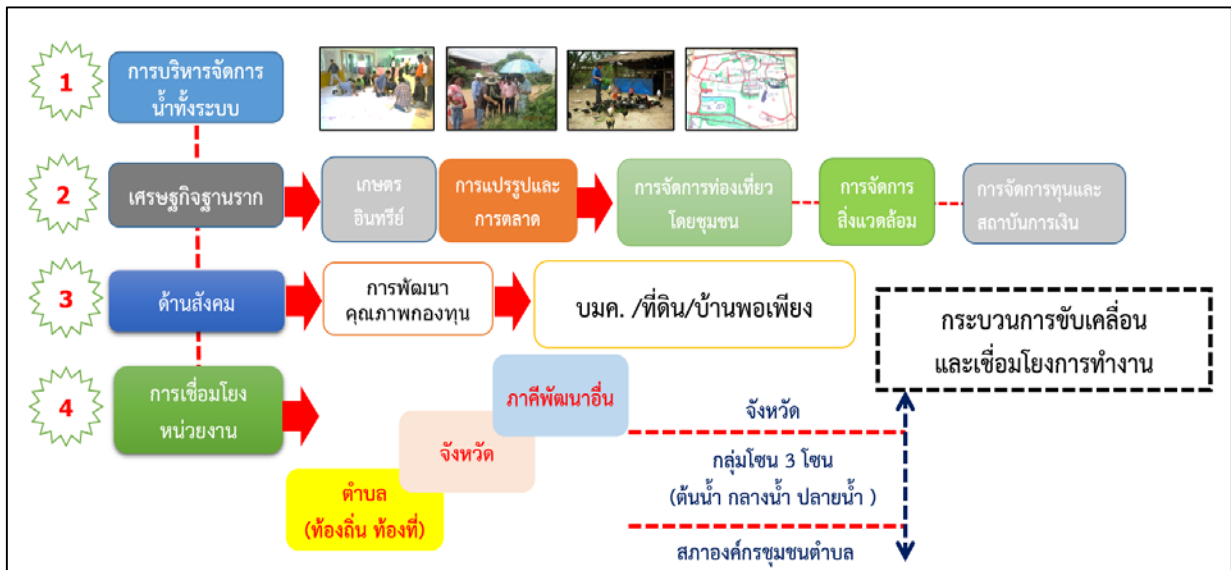
ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๔ เป็นช่วงการต่อสู้คัดค้านโรงไฟฟ้าชีวมวล เพื่อปกป้องพื้นที่เกษตรกรรมและปกป้องสิทธิชุมชน

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๖ มีการขยายตัวของอุตสาหกรรมในพื้นที่ ซึ่งชุมชนได้ตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตและวัฒนธรรม และได้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน โดยใช้เกษตรอินทรีย์เป็นแนวทางในการปกป้องพื้นที่เกษตรกรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๗ - ๒๕๕๙ การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายเกษตรอินทรีย์

ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔ ทำเกษตรอินทรีย์ ๔.๐ การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีทางการเกษตร เพื่อยกระดับชุมชนผู้ประกอบการ

จุดเปลี่ยนสำคัญของตำบลเขาไม้แก้ว คือ การประกาศธรรมนูญสุขภาพตำบลเขาไม้แก้ว เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ โดยมีเป้าหมายยุทธศาสตร์ขบวนองค์กรชุมชนจังหวัดปราจีนบุรี คือ “ปกป้องพื้นที่ความมั่นคงด้านอาหาร รับมือภัยพิบัติ สร้างชุมชนท้องถิ่นจังหวัดจัดการตนเอง ด้วยธรรมนูญคนปราจีน” ส่วนเป้าหมายสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว คือ “สร้างชุมชนแบบพึ่งพาตนเอง โดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่สู่สังคมผู้ประกอบการ” ขับเคลื่อนผ่านยุทธศาสตร์ ๔ เรื่องสำคัญ คือ (๑) เกษตรอินทรีย์ (๒) ธรรมนูญตำบล (๓) การถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการกิน และ (๔) การใช้ที่ดินสาธารณะแก้ไขปัญหาคือที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

ผังภาพการขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว

ผังภาพกลไกการเชื่อมโยงตำบลเขาไม้แก้ว

การดำเนินกิจกรรมที่สำคัญของตำบลเขาไม้แก้ว

ลำดับ	กิจกรรมที่สำคัญของเมือง/ตำบล ที่ดำเนินการอยู่แล้ว	จำนวนสมาชิก	ระยะเวลาที่ ดำเนินการ
๑	การดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความ เดือดร้อนเรื่องน้ำ	ทั้ง ๑๑ หมู่บ้าน	ปี ๒๕๖๓ - ปัจจุบัน
๒	โครงการบ้านพอเพียงชนบท	๑๕๕ ครัวเรือน	ปี ๒๕๖๑ - ปัจจุบัน
๓	สวัสดิการชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว	๔,๙๑๓ ครัวเรือน	ปี ๒๕๕๒ - ปัจจุบัน
๔	ห้องเที่ยวชุมชน	๗ ครัวเรือน	ปี ๒๕๖๒ - ปัจจุบัน
๕	บุญคุณลาน (สุขขวัญข้าว)	๑๑ หมู่บ้าน	ปี ๒๕๖๐ - ปัจจุบัน
๖	กิจกรรมส่งเสริมเกษตรอินทรีย์	๑๑ หมู่บ้าน	ปี ๒๕๕๗ - ปัจจุบัน

กิจกรรมสำคัญของชุมชน คือ การดำเนินงานแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนเรื่องน้ำ เพื่ออุปโภคและบริโภค ที่ได้ประสานความร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กรมทรัพยากรน้ำ กรมพัฒนาที่ดิน มูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเข้ามาดำเนินกิจกรรมการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่ออุปโภค - บริโภค และเพื่อการเกษตร มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการน้ำชุมชน โดยเป็นโครงการที่เสนอโดยสภาองค์กรชุมชนตำบล

ในส่วนของสวัสดิการชุมชน ตำบลเขาไม้แก้วจะดูแลคนในชุมชนตั้งแต่เกิดจนตาย ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ และบุคลากร อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้ว สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเขาไม้แก้ว (รพ.สต.)

ปัจจุบัน ชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว จะมีองค์กรต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน จึงถือได้ว่าเป็น ศูนย์การเรียนรู้ให้แก่กลุ่มต่าง ๆ จึงเป็นโอกาสที่ชุมชนจะได้นำผลผลิตและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาจำหน่าย สร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง มีรายได้จากที่ผัก โฮมสเตย์ นำเสนออาหารพื้นถิ่น พร้อมลงมือทำกิจกรรม

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

๑. ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี
๒. มีอิสรภาพในการจัดการทรัพยากรของชุมชน การไม่เป็นหนี้ การมีสิทธิเหนือชุมชน
๓. ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภายนอกและการมีความสามัคคี มีความไว้ใจกันระหว่างคนในชุมชน
๔. สามารถร่วมมือ ร่วมใจกันแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของชุมชน
๕. มีจิตสำนึกต่อกัน มีศีลธรรม มีความมั่นใจในศักยภาพของชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อนของชุมชน
๖. รู้จัก ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พึ่งพาอาศัยกันและกันในยามจำเป็น

ปัญหาและการแก้ไขปัญหา

๑. ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด – ๑๙ เขาไม้แก้วเป็นตำบลแรกในจังหวัดปราจีนบุรีที่พบผู้ป่วยโควิด แต่เราใช้ความเข้มแข็งในชุมชนในการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการ มีการตรวจเช็กรุกของหมู่บ้าน เพื่อเป็นโมเดลให้หมู่บ้าน กรณีที่ชาวบ้านเข้าไม่ถึงการรักษาด้วยยาฟ้าทะลายโจร สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วจึงส่งทีมงานไปหารือกับผู้ว่าราชการจังหวัดว่า เราต้องการส่งฟ้าทะลายโจรที่เคยส่งขายให้กับอภัยภูเบศรมาส่งให้กับทางจังหวัดปราจีนบุรีผลิตยาฟ้าทะลายโจร ผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรีรับเรื่องไปหารือต่อกับทางวิทยาลัยแพทย์แผนไทยรับไปผลิต เมื่อผลิตเสร็จก็ส่งให้กับจังหวัดส่งต่อเข้าระบบ สปสช. และนำมาให้กับพี่น้องประชาชนในชุมชน

๒. ปัญหาข้างบุงรุกพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน ตำบลเขาไม้แก้วมีชาวบ้านเสียชีวิตจากการบุงรุกของข้างป่าเป็นตำบลแรก ชุมชนได้แก้ไขปัญหาด้วยการประสานหน่วยงานร่วมผลักดันข้างกลับไปยังเขาอ่างฤๅไน จนปัจจุบันสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย

๓. ปัญหาการลักลอบทิ้งสารเคมีของโรงงาน ยังเป็นปัญหาที่ชุมชนยังไม่สามารถจัดการได้สำเร็จ แต่ชุมชนจะช่วยกันขับเคลื่อนต่อไป

หากจะเปรียบเทียบการขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนกับการปฏิรูปประเทศนั้น เห็นว่า **ประเด็นสำคัญในการปฏิรูปตำบล คือ “ธรรมนูญสุขภาพตำบลเขาไม้แก้ว”** ก่อนหน้าที่จะประกาศธรรมนูญฯ ชุมชนก็มีความแตกแยก **เมื่อริเริ่มจะร่างธรรมนูญฯ ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสพูดคุยกันมากขึ้น มีการประสานกับหน่วยงาน** เริ่มจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พอช. พาณิชยจังหวัด อุตราพรจังหวัด ท่องเที่ยวจังหวัด จากร้อนกลายเป็นเย็น จากพื้นที่ที่แตกแยกกลายเป็นพื้นที่แห่งความร่วมมือ **“ธรรมนูญสุขภาพตำบลเขาไม้แก้ว” จึงถือเป็นกลไกที่ทำให้เกิดการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นร่มใหญ่ในการพัฒนา “ธรรมนูญ”** อาจจะไม่เปรียบเทียบได้กับ “ยุทธศาสตร์ชาติ” ที่ทุกองค์กร ทุกหน่วยงานในตำบลต้องใช้เป็นทิศทางการขับเคลื่อน ไม่ว่าจะ เป็น อบต. รพ.สต. โรงเรียน หรือชุมชน **งานและกิจกรรมในชุมชนเกิดขึ้นจากธรรมนูญสุขภาพตำบล และธรรมนูญฯ ยังทำให้ชาวบ้านในชุมชนรู้สึกถึง รั้วหน้าของตัวเอง แม้ว่าธรรมนูญจะเป็นเพียง Soft Law ที่ไม่มีสภาพบังคับก็จริง แต่ภาษาชาวบ้านจะเปรียบธรรมนูญเป็น “คำสั่ง” ข้อที่ไม่ควรปฏิบัติ/ข้อที่ควรปฏิบัติ** ซึ่งทำให้เราชาวชุมชนตำบลเขาไม้แก้วอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย ประธานคณะอนุกรรมการ ตสร. ได้กล่าวว่า คณะอนุกรรมการ ตสร. ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ประสงค์ที่จะมาเรียนรู้กลไกของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั้งภายใต้กระบวนการก่อนการพัฒนาที่ขับเคลื่อนโดยชุมชน จนมาถึงภาพของการพัฒนาในปัจจุบันที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในนามของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากฐานราก รวมถึงการส่งเสริมประชาธิปไตยจากการเลือกตั้งตัวแทน ทั้ง อบจ. อบต. และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือ สส. จากการรับฟังข้อมูลจากผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลได้นำเสนอ ขอชื่นชมการขับเคลื่อนงานของสภาองค์กรชุมชนที่สามารถมีส่วนช่วยให้พื้นที่ลดความขัดแย้ง และสร้างความสามัคคีกันได้ แม้ว่าในช่วงของการเลือกตั้งที่จะต้องมีการรณรงค์เมือง อุดมการณ์ของพรรคการเมืองที่แตกต่างกัน แต่ใน

ท้ายที่สุด ชุมชนก็ไม่ควรที่จะนำอุดมการณ์เหล่านั้นมาสร้างความขัดแย้งในบ้านเรา ในครอบครัวเรา ในมิติของการปฏิรูปประเทศ คณะอนุกรรมการให้ความสนใจเรื่อง การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งจากฐานราก และองค์กรภาคประชาชนที่จะมีบทบาทสำคัญ คือ “สภาองค์กรชุมชนตำบล” ข้อค้นพบสำคัญของคณะอนุกรรมการ คือ

สภาองค์กรชุมชนตำบล มีความใกล้ชิดกับพี่น้องประชาชน เป็นกลไกในระดับ “ท้องทุ่ง” ที่จะสามารถสื่อสารเรื่องการปฏิรูปประเทศในมิติที่เชื่อมโยงกับการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม รวมไปถึงภารกิจด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ไปยังพี่น้องประชาชนได้อย่างทั่วถึง และหยั่งรากลึก

ในโอกาสนี้ จะขอให้คณะอนุกรรมการที่ร่วมเดินทางในครั้งนี้ ได้ซักถามในแต่ละประเด็นที่สนใจ และร่วมแลกเปลี่ยนข้อมูล ให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ต่อไป

นายปรเทพ สุจริตกุล อนุกรรมการ ได้สอบถามว่า ชุมชนตำบลเขาไม้แก้วได้ติดตามรับชมสื่อสาธารณะในช่องไทยพีบีเอสบ้างหรือไม่

รองศาสตราจารย์ภุมิ มุลศิลป์ อนุกรรมการ ได้สอบถามว่า (๑) ประเด็นการจัดสวัสดิการชุมชนให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชนได้ดำเนินการอย่างไร รูปแบบหรือลักษณะการดูแลผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมนั้นดำเนินการอย่างไร และ (๒) กระบวนการได้มาซึ่งธรรมนูญสุขภาพ ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด

นางสาววิภารัตน์ ตีออง อนุกรรมการ ได้เสนอว่า จากข้อมูลที่ได้รับฟังจากผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วทำให้รับทราบว่า วิธีชีวิตและรายได้ของชุมชนจะมาจากการทำเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก ซึ่งเกษตรอินทรีย์ได้ยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งถือได้ว่าขับเคลื่อนไปได้เป็นอย่างดีอยู่แล้ว ในฐานะของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ หากตำบลเขาไม้แก้วเห็นว่ามีประเด็นใดที่ประสงค์จะเพิ่มเติมความสำเร็จ โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้หนุนเสริม ก็สามารถเสนอโครงการผ่านคณะอนุกรรมการ เพื่อเสนอต่อมายังสำนักงานการวิจัยแห่งชาติดำเนินการและประสานความร่วมมือกันได้ในโอกาสต่อไป

นายไกรเวช รักชาติ ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ ได้สอบถามว่า ในชุมชนมีกลไกใดบ้างที่เป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลสมาชิกในชุมชนให้รอดพ้นภัยจากการหลอกลวงการซื้อขายสินค้า สินค้าไม่ปลอดภัย การหลอกลวงผ่านสื่อโซเชียลต่าง ๆ ภัยจากแก๊งค์คอลเซ็นเตอร์ รวมไปถึงมีการให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชนด้วยหรือไม่ อย่างไร

นายสมชาติ เจศรีชัย อนุกรรมการ ได้สอบถาม ดังนี้

๑. ชุมชนเขาไม้แก้วเป็นชุมชนต้นน้ำโดยตรงหรือมีพื้นที่ต้นน้ำที่ตั้งอยู่เหนือพื้นที่ขึ้นไปอีกหรือไม่

๒. ประเด็นชุมชนท่องเที่ยวที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ๗ ครั้งเรื่อนั้น ได้รับการส่งเสริมจากท่องเที่ยวจังหวัดหรือหน่วยงานใดหรือไม่ และมีแนวโน้มจะเพิ่มเติมโฮมสเตย์อีกหรือไม่

๓. ปัญหาสารเคมีในชุมชนที่ถูกนำมาทิ้งมีที่มาจากแหล่งใด

๔. สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยได้ดำเนินโครงการ Farm Station โดยทดลองดำเนินการที่จังหวัดอุดรธานี ทางเขาไม้แก้วสนใจจะดำเนินโครงการเช่นนี้ด้วยหรือไม่ รวมไปถึงโครงการ Young Farmer จะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด

๕. ในชุมชนมีกลุ่มอาสาสมัครอะไรบ้าง

๖. การเลือกตั้งในแต่ละครั้งที่เกิดขึ้น เป็นกลไกที่ทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชนหรือไม่ อย่างไร

นายกิติ จารุอรยพันธ์ อนุกรรมการ ได้สอบถาม ดังนี้

๑. กระบวนการได้มาซึ่งธรรมนูญสุขภาพตำบล มีวิธีการอย่างไรที่ทำให้ประชาชนทั้ง ๑๑ หมู่บ้าน ปรับทัศนคติและยอมรับในธรรมนูญ

๒. โดยทั่วไป ชุมชนส่วนใหญ่หากเกิดปัญหาในพื้นที่ก็มักจะรอความช่วยเหลือจากภาครัฐ หรือรองบประมาณจากรัฐ ตำบลเขาไม้แก้วได้ใช้วิธีการใดหรือกลไกใดที่ปรับเปลี่ยนแนวคิดที่จะต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐมาเป็นการพึ่งพาตนเอง

๓. ชุมชนเขาไม้แก้วมีการบริหารจัดการเรื่องการใช้ที่ดินและแหล่งน้ำอย่างไรเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน รวมทั้งประเด็นการยกระดับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในชุมชน มีวิธีการอย่างไร

๔. ชุมชนเขาไม้แก้วมีกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาเยาวชนหรือผู้สืบทอดอย่างไร มีตัวอย่างหรือกลไกใดที่จะช่วยทำให้คนรุ่นใหม่มีความคิดรักบ้านเกิด จนต่อยอดไปถึงการกลับมาพัฒนาชุมชน

นายสุนทร คมคาย ที่ปรึกษาสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อดีตประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ได้ตอบข้อซักถาม ดังนี้

๑. ชุมชนตำบลเขาไม้แก้วมีความคุ้นเคยกับทีมงานของไทยพีบีเอส เนื่องจากไทยพีบีเอสจะส่งทีมงานมาทำสื่อบุคคลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เช่น ประเด็นการลักลอบทิ้งขยะ การทิ้งสารเคมีหรือประเด็นเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำไปเผยแพร่บอกต่อชุมชนอื่น ๆ ส่วนในแง่ของการ

รับชมนั้น ชาวบ้านก็จะติดตามเฉพาะสื่อบทหรือข่าวที่เกี่ยวกับชุมชน โดยรับชมผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่หรือสมาร์ทโฟน

๒. ประเด็นสวัสดิการและการดูแลผู้สูงอายุ นั้น มีแนวทางการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน คือ การสร้างอาชีพและจัดสวัสดิการต่าง ๆ ให้เหมาะสมต่อบลเขาไม้แก้วจะจัดตั้งทีมงาน โดยคนในทีมงานจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันตลอด มีนักบริบาลท้องถิ่น และนโยบายที่เกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุ การกิจการดูแลผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ชุมชนเราจะมีทั้งผู้สูงอายุติดบ้าน ติดเตียง และผู้สูงอายุที่จะเกษียณอายุจากการทำงานในโรงงาน ซึ่งจะมีอายุประมาณ ๕๐ ปี เมื่อเกษียณออกมาจะกลายเป็นแรงงานที่ไม่มีทักษะในการประกอบอาชีพ ทางชุมชนเราก็จะมีการชักชวนกันให้มาอบรมอาชีพ

มุมมองส่วนตัวจากการทำงาน เป้าหมายของชุมชนไม่ใช่เพียงแต่การเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์เท่านั้น แต่คาดหวังว่าตำบลเขาไม้แก้วจะเป็นสังคมที่ประกอบไปด้วยผู้ประกอบการรายย่อยที่มีผู้คนประกอบอาชีพที่หลากหลาย

๓. กระบวนการได้มาซึ่งธรรมนูญสุขภาพตำบล ขอเรียนว่า ชุมชนเราบาดแผลมาจากกระบวนการที่ไม่ให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม กล่าวคือ ในช่วงปี ๒๕๕๓ ชาวบ้านรับข้อมูลว่าจะมีโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้าชีวมวลจะเข้ามาตั้งที่ตำบลเขาไม้แก้ว ชาวบ้านเกิดความหวาดกลัวว่าจะได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโรงงาน ทั้งเรื่องแหล่งน้ำ ฝุ่นควันและอากาศ จึงรวมตัวกันคัดค้าน โดยเป็นการรวมตัวกันแบบชาวบ้าน ไม่มีแกนนำ ไม่มีการจัดตั้ง ชาวบ้านเขาไม้แก้วรวมตัวกันประมาณ ๓๐๐ คน ไปที่ศาลากลางจังหวัดปราจีนบุรี เพื่อยื่นข้อเรียกร้องไม่เอาโรงไฟฟ้าฯ ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด บทเรียนจากอดีตจึงเป็นที่มาที่เราให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมจากประชาชน ในกระบวนการยกร่างธรรมนูญฯ โดยการทำเวทีรับฟังความคิดเห็นทั้ง ๑๑ หมู่บ้าน จากการลงพื้นที่จึงทำให้รับทราบได้ว่า แต่ละหมู่บ้านจะมีศักยภาพในการพัฒนาไม่พร้อมกัน ผู้ใหญ่บ้านเข้มแข็งไม่เท่ากัน การสร้างกฎกติกาบางอย่างจะต้องยืดหยุ่นบ้าง ซึ่งการยกร่างธรรมนูญเราได้แต่งตั้งคณะกรรมการธรรมนูญขึ้น โดยมี นายสันติย์ เจริญญาฤทธิ์ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วคนปัจจุบัน เป็นประธานคณะกรรมการ เมื่อยกร่างแล้วเสร็จก็นำร่างธรรมนูญลงไปรับฟังความคิดเห็นอีกครั้ง ซึ่งกว่าจะได้ธรรมนูญ เราต้องรับฟังมาจำนวนเกือบ ๓๐ เวที วันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นวันที่ประกาศใช้ธรรมนูญ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ได้เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดปราจีนบุรี กอ.รมน. จังหวัดปราจีนบุรี พอช. เป็นต้น มาเป็นสักขีพยาน

๔. การทำเกษตรอินทรีย์มีที่มาจากจากการชักชวนของกลุ่มเกษตรอินทรีย์สนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ให้ลองปลูกพืชผสมผสาน ปลูกผลไม้ ผักสวนครัว ผักพื้นบ้าน สมุนไพร ที่ไม่ใช่การทำเกษตรเคมีหรือปลูกพืชเชิงเดี่ยวเหมือนอย่างที่เคยเป็นมา จนในปี ๒๕๖๒ กลุ่มเกษตรอินทรีย์เขาไม้แก้วได้ร่วมกับเกษตรกรผู้ผลิตผักและผลไม้อินทรีย์ตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดปราจีนบุรี จัดตั้ง “กลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ปราจีนบุรี” เพื่อร่วมกันขยายพื้นที่และพัฒนาตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้หลากหลาย ได้มาตรฐาน ส่วนปัญหาอุปสรรค คือ คนรุ่นใหม่ถูกผลักเข้าไปสู่อุตสาหกรรม ละทิ้งที่ดินเข้าสู่การเป็นแรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ที่ดินถูกขายให้กับนายทุน

๕. สำหรับกลไกในการดูแลสมาชิกในชุมชนให้รอดพ้นภัยจากการหลอกลวงการซื้อขายสินค้า สินค้าไม่ปลอดภัย การหลอกลวงผ่านสื่อโซเชียลต่าง ๆ ภัยจากแก๊งค์คอลเซ็นเตอร์ ชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการ ในด้านข้อกฎหมายต้องยอมรับว่า เรายังไม่มีองค์ความรู้มากเพียงพอที่จะเผยแพร่ไปยังชาวบ้าน ภารกิจดังกล่าวอาจต้องขอให้ อบต. ช่วยสนับสนุนต่อไป

๖. ตำบลเขาไม้แก้ว มีต้นน้ำหลัก ๒ แห่ง (๑) คลองเขาไม้แก้ว โดยรับน้ำมาจากวังตะเคียน (๒) คลองนางประไพ รับน้ำมาจากสนามชัยเขต ปัญหาอยู่ที่บริเวณลาดตะเคียน ซึ่งมีบริษัทฝังกลบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่จุดสันปันน้ำ และยังมีขยะกองอยู่ ๒ ล้านตัน ตำบลเขาไม้แก้วได้ร่วมต่อสู้กับตำบลอื่น แต่ปัจจุบันยังแก้ไขปัญหาไม่สำเร็จ โรงงานยังสามารถขยายตัวได้ และยังคงปล่อยสารพิษอยู่ สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วได้เสนอโครงการกับมูลนิธิอุทกพัฒน์ ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีมาอย่างต่อเนื่องเป็นปีที่ ๔ แล้ว

๗. การพัฒนาชุมชนตำบลเขาไม้แก้วจะต้องดำเนินการ ๓ เรื่องสำคัญร่วมกับภาครัฐ คือ (๑) เกษตรอินทรีย์ (๒) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และ (๓) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ชุมชนได้นำต้นแบบจากชุมชนบ้านจำรุง ซึ่งปัจจุบันได้จัดโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรเขาไม้แก้วโฮมสเตย์ มีจุดท่องเที่ยวแปลงเกษตรอินทรีย์เป็นหลัก

๘. ประเด็นสารเคมีจากโรงงานอุตสาหกรรมจะมีที่มา ๒ แห่ง กล่าวคือ (๑) น้ำที่เกิดจากกระบวนการชะกาดจากโรงงานฝังกลบ ตามกฎหมายโรงงานอุตสาหกรรมจะต้องเป็น Zero Waste แต่ก็ยังมีการลักลอบปล่อยของเสียมาตลอด ประกอบกับได้มีคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ ๔/๒๕๕๙ เรื่อง การยกเว้นการใช้บังคับกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมสำหรับการประกอบกิจการบางประเภท เป็นผลให้มีการปลดล็อคผังเมือง เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มนายทุน จนทำลายสิ่งแวดล้อมและชุมชน และ (๒) น้ำที่ปนเปื้อนน้ำมันที่ใช้ล้างเครื่องจักรในโรงงานอุตสาหกรรม สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วก็ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานได้ส่งผู้แทนลงพื้นที่ตรวจสอบ แต่ก็ยังไม่สามารถจัดการปัญหา และฟื้นฟูให้กับชุมชนได้ ซึ่งตามข้อกฎหมายการจะฟื้นฟูได้นั้น จำเป็นต้องหาตัวผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีก่อน ทั้งนี้ หากเป็นไปได้ ชาวบ้านต้องการจะมีการฟื้นฟูเป็นอันดับแรกก่อน

๙. อาสาสมัครในตำบลเขาไม้แก้ว ประกอบด้วย เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร) อาสาสมัครยุติธรรมชุมชน หมอดินอาสา เป็นต้น

๑๐. ประเด็นความขัดแย้งในช่วงการเลือกตั้งหรืออุดมการณ์ทางการเมืองทำให้เกิดความแตกแยกในชุมชนหรือไม่นั้น ก่อนหน้านี้ก็มีบ้าง แต่เมื่อในชุมชนได้ทำงานร่วมกันเป็นประจำ มีการประสานงาน พุดคุยกัน จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เกิดเป็นความสามัคคีในชุมชน

๑๑. กลุ่มเกษตรอินทรีย์เขาไม้แก้วได้ร่วมกับเกษตรกรผู้ผลิตผักและผลไม้อินทรีย์ตำบลต่าง ๆ ในจังหวัดปราจีนบุรี จัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์เกษตรอินทรีย์ปราจีนบุรี ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับสากล เช่น ระบบประกันคุณภาพในระดับท้องถิ่นที่ให้การรับรองผู้ผลิต (Participatory Guarantee Systems : PGS) , ระบบรับรองเกษตรอินทรีย์พัฒนาโดยสหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (International Federation of Organic Agriculture Movements : IFOAM) ,

Organic Thailand ฯลฯ นอกจากรับรองมาตรฐานแล้ว เรายังมีราคาประกันพืชทุกชนิดที่ผ่านการรับรอง รวมจำนวน ๑๒๖ ชนิดพืช

นายสันติย์ เจนสัญญาบุตร ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ได้ให้ข้อมูลว่า ชุมชนเขาไม้แก้วมีสโลแกนสำคัญ คือ “ชุมชนน่าอยู่ ผู้คนน่ารัก” ก่อนหน้านี้ ชาวเขาไม้แก้วเมื่อเดินทางไปไหน ขอบ้างใคร จะไม่มีคนอยากคบหา เพราะชุมชนเราออกมาเคลื่อนไหวเรื่องคัดค้านโรงไฟฟ้า

แต่พอเราได้ขับเคลื่อนเรื่องธรรมาภิบาล จึงทำให้เรามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับตำบลรอบข้าง ตำบลเขาไม้แก้วได้ขับเคลื่อนกิจกรรม ก่อนจะมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ก่อนหน้านี้ เราก็ทำไปโดยที่ไม่ทราบล่วงหน้าว่า ณ วันหนึ่งจะมาสอดคล้องกับกฎหมาย สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ หรือแผนการปฏิรูปประเทศ

หากจะสะท้อนปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาโดยการพึ่งพาตนเอง จะขอนำเสนอประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑. การบริหารจัดการแหล่งน้ำ ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วได้ให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ และสอดคล้องกับแนวคิดของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้ว การแก้ไขปัญหาจะเริ่มที่การประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อบต. นำงบประมาณเหลือจ่ายเกือบทั้งหมดมาใช้แก้ไขปัญหาแหล่งน้ำ แต่อยากที่ทราบกันดีว่า เรื่องน้ำเป็นปัญหาใหญ่ที่ทับซ้อนกันหลายหน่วยงาน แม้จะทำงานอย่างเข้มข้นแต่ยังเป็นปัญหาใหญ่อยู่ ทางสภาองค์กรชุมชนก็จะดำเนินการต่อไป

๒. การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน แม้ว่าจะเกิดความขัดแย้งในช่วงเลือกตั้งบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา การเลือกตั้งจำเป็นต้องเลือกข้าง แต่สุดท้ายชุมชนเราไม่ได้เห็นกันเป็นฝ่ายตรงข้าม เรามาทำงานร่วมกัน สภาองค์กรชุมชนเรามองว่า ความทุกข์ยาก โรคภัยไข้เจ็บมันไม่ได้แบ่งพรรคแบ่งพวก เราเป็นพวกเดียวกัน เป็นคนเขาไม้แก้วที่ทำงานภายใต้สำนึกให้เขาไม้แก่น่าอยู่ สุดท้ายเราเลือกที่จะทำประโยชน์ให้กับบ้านเราและทำไปด้วยกัน ก่อนหน้าที่จะมีธรรมาภิบาล เราก็เคยขัดแย้งกันมาก่อน แต่ต้องค้นหากระบวนการที่ลดความขัดแย้ง ซึ่งบทสรุป คือ การใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ค้นหาผู้ที่เป็นแกนนำกลุ่มมาคุยกัน พื้นที่ใดที่เข้าไม่ถึง สภาองค์กรชุมชนจะค้นหา Key man เพื่อประสานให้เราสามารถเข้าพื้นที่ได้ การไปนั่งอยู่ร่วมกัน มันจึงได้ความร่วมมือ ความขัดแย้งทางการเมือง จึงลงเอยได้ด้วยประโยชน์ของประชาชน

๓. การพัฒนาเด็กและเยาวชน สภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องเกษตรอินทรีย์ในโรงเรียนให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ ส่วนการดูแลผู้สูงอายุ อบต. ได้จัดทำหลักสูตร “หมอนวดน้อย” เพื่อให้เด็กในชุมชนมีส่วนช่วยในการดูแลคนเฒ่าคนแก่ ในชุมชน วันเสาร์ – อาทิตย์ จะส่งหมอนวดน้อยไปช่วยเก็บขยะ ช่วยดูแลคนแก่ โดย รพ.สต. ประสานโรงพยาบาลมาสอนนวดให้กับเด็ก ๆ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณค่าวิทยากรจาก อบต. โรงเรียน

เขาไม้แก้วก็จะส่งเต็กมาอบรม และเราฝึกเด็กให้ไปพูดคุยกับคนแก่ในชุมชนว่ามีปัญหาอะไรบ้าง เมื่อรับทราบปัญหา ก็จะได้แก้ไขปัญหาได้ตรงกับความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชน

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย ประธานคณะกรรมการ ตสร. ได้กล่าวว่า โครงสร้างและกระบวนการขององค์การสภาองค์กรชุมชนตำบลตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ถือเป็นคณูปการอย่างยิ่ง แนวคิดการช่วยเหลือพึ่งพากันเองในชุมชน จะแบ่งการดำเนินงานการขับเคลื่อนออกเป็น ๓ เสาหลัก ได้แก่ กลไกท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลไกท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กลไกท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดยสภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมจะอยู่ใน DNA ของกลไกท้องถิ่น หากจะวัดความสำเร็จของตำบลเขาไม้แก้วในการทำเกษตรอินทรีย์ คือ สหกรณ์เกษตรอินทรีย์ อย่างไรก็ตาม ชุมชนอาจจะต้องค้นหากระบวนการในการพัฒนาต่อยอดต่อไป เช่น การนำผลิตผลจากเกษตรอินทรีย์ไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ทางอาหารหรือแปรรูปอาหาร เป็นต้น

นายสุนทร คมคาย ที่ปรึกษาสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว อดีตประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว ได้ตอบข้อซักถามว่า ผลิตผลเกษตรอินทรีย์ของตำบลเขาไม้แก้ว เรามีเลมอนฟาร์มเป็นคู่ค้ารายหนึ่ง ชุมชนขายผลผลิตกว่า ๔๐ ชนิดพืช ทั้งผักพื้นบ้านและผักเศรษฐกิจ ส่วนอภัยภูเบศร เป็นคู่ค้ากว่า ๑๐๐ ชนิดพืช โดยมีข้อตกลง เช่น ผักกาดขาวกับกะหล่ำปลี ต้องสั่งในเดือนตุลาคม - เดือนพฤษภาคม เท่านั้น การแปรรูปและจัดทำผลิตภัณฑ์ทางอาหารนั้น ชุมชนยังพัฒนาไปไม่ถึงกระบวนการดังกล่าว แต่มีการติดต่อขอซื้อพืชผักของชุมชนไปต่อยอด เช่น ซื้อผักโขมไปทำเส้นสปาเก็ตตี้ผักโขม เป็นต้น

นางสาวกชกร เงินโสม รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้ว รักษาการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเขาไม้แก้ว ได้ให้ข้อมูลว่า ตนได้ย้ายมาปฏิบัติหน้าที่ที่ตำบลเขาไม้แก้ว ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการยกร่างธรรมนูญ โดยได้เห็นกระบวนการได้มาซึ่งธรรมนูญตั้งแต่การพูดคุยกันเพื่อปรับวิสัยทัศน์ตำบลเขาไม้แก้ว และได้ทำงานร่วมกับทีมงานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว การทำงานจะเริ่มต้นที่ชุมชน ซึ่งชุมชนเป็นกระบอกเสียง เป็นหู เป็นตา ให้กับ อบต. เป็นอย่างยิ่ง หากเกิดปัญหา ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วจะเข้าไปหารือกับทาง อบต.

ทันที โดยส่วนใหญ่จะมีการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในแต่ละประเด็น ซึ่งทุกครั้ง อบต. จะขอให้มีตัวแทนของสภาองค์กรชุมชนร่วมเป็นคณะทำงานมาโดยตลอด

การทำงานของชุมชนเขาไม้แก้วจะเน้นการทำงานแบบภาคีเครือข่าย เรามีชมรมผู้สูงอายุ มีกองทุนผู้สูงอายุ มีกองทุนออมวันละบาท มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของ อบต. ที่จัดทำโครงการ “หนูน้อยรักผักสวนครัว” เริ่มปลูกฝังเด็กเล็กตั้งแต่ ๓ - ๕ ปี ให้รู้จักกับการปลูกผักสวนครัว พอเข้าสู่โรงเรียนเขาไม้แก้วก็สามารถขับเคลื่อนต่อยอดได้ จากการดำเนินงานที่ผ่านมา กล่าวได้ว่า ตำบลเขาไม้แก้วขับเคลื่อนด้วยพลังชุมชนอย่างแท้จริง

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย ประธานคณะอนุกรรมการ ทสร. ได้สอบถามเพิ่มเติมว่าการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลมีกระบวนการติดตามผลและตรวจสอบหรือไม่ว่าได้ดำเนินการตามธรรมนูญไปได้มากน้อยเพียงใด มีส่วนใดที่ต้องหนุนเสริมงบประมาณบ้าง

นายยศราช แก้วทัน หัวหน้างานปฏิบัติการชุมชน พอช. ได้กล่าวว่า พอช. ได้หนุนเสริมชุมชนตำบลเขาไม้แก้วในเรื่องสวัสดิการชุมชนและคุณภาพชีวิต โดยในส่วนของ พอช. จะมีความเชี่ยวชาญงานด้านการสร้างเครือข่าย ทาง พอช. เห็นว่า ควรขยายแนวคิดของเขาไม้แก้วไปยังชุมชนอื่นด้วย สำหรับตำบลเขาไม้แก้ว บางเรื่องจำเป็นต้องอาศัยเรื่องภูมิเนคในการแก้ไขปัญหา เช่น ปัญหาช้างป่าบุกกรุกพื้นที่ เป็นต้น โดยสรุป การทำงานของ พอช. จะใช้ฐานขององค์กรชุมชนเป็นหลักการสำคัญ ซึ่งก็เป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยการใช้ประชาธิปไตยทางตรงในการแก้ไขปัญหาที่เขาเป็นเจ้าของปัญหาเอง ได้คิด ได้จัดการตนเอง การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วค่อนข้างรวดเร็วไปมากพอสมควร แต่ยังมีข้อขัดข้องบ้างในเรื่องของงบประมาณ รวมทั้งการค้นหากฎในการพัฒนาคนรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นโจทย์ที่เราทำงานกันต่อไป

นางราตรี ประสงค์สุข เกษตรอำเภอกบินทร์บุรี สำนักงานเกษตรอำเภอกบินทร์บุรี ได้กล่าวว่า สำนักงานเกษตรอำเภอกบินทร์บุรีได้มีส่วนในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์เขาไม้แก้ว และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ในปี ๒๕๖๔ สำนักงานเกษตรอำเภอกบินทร์บุรีได้เสนอรัฐบาลให้จัดทำเป็นวิสาหกิจแปลงใหญ่ โดยได้รับงบประมาณ ๓ ล้านบาท ซึ่งได้นำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนากิจกรรม ทำโรงผักเพื่อควบคุมคุณภาพผักเพื่อส่งต่อให้ลูกค้า นอกจากนี้ สำนักงานเกษตรอำเภอกบินทร์บุรียังช่วยดูแลเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดทำโครงการเสนอเกษตรจังหวัดเพื่อของบประมาณของกรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการเรื่องยุวเกษตรกร ซึ่งตำบลเขาไม้แก้วเคยได้รับรางวัลยุวเกษตรกรของประเทศด้วย

ศูนย์การเรียนรู้หัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ ตำบลบ้านหอย อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปกรณ์เกียรติ์ เสวตเมธิกุล รองคณบดีคณะครุศาสตร์
 อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (มทร. ธัญบุรี) ได้นำเสนอข้อมูลว่า มทร.
 ธัญบุรี ได้มอบหมายจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
 ในการดำเนินโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ (๑ ตำบล ๑ มหาวิทยาลัย)
 พื้นที่ตำบลบ้านหอย อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งต้องการสร้างอัตลักษณ์และสร้างความ
 แตกต่างจากที่อื่น สร้างมูลค่าของผลิตภัณฑ์ ทั้งในเรื่องของมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้ดำเนินกิจกรรม
 ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมพัฒนากระบวนการผลิต เพื่อตอบสนองความต้องการ
 ชุมชน ให้ผลิตภัณฑ์มีความทนทาน ปราศจากเชื้อรา ป้องกันมอด ปลวก พัฒนาสีส่นลวดลายที่สวยงาม
 ร่วมกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ได้สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตลอดจน ยกย่องการสร้าง
 และพัฒนา ได้ร่วมมือกับ บริษัท วงศ์ไผ่ จำกัด และชุมชนกลุ่มจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย จัดตั้งศูนย์
 การเรียนรู้วิสาหกิจหัตถกรรมจักสานไม้ไผ่ตำบลบ้านหอย เพื่อพัฒนาและยกระดับกระบวนการผลิต
 สุ่มไก่อเรดพรีเมียม พัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชน (สุ่มไก่อเรดพรีเมียม) สร้างรายได้และยกระดับ
 เศรษฐกิจของชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเอง ในส่วนการตลาด ได้นำผลิตภัณฑ์ขายบนเว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย
 การดำเนินโครงการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ

สำหรับการดำเนินกิจกรรมแบ่งเป็น ๙ ระยะ ได้แก่ กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ
 การสร้างแรงบันดาลใจ การพัฒนาทักษะอาชีพ และยกระดับกระบวนการผลิตสุ่มไก่อเรดพรีเมียม อบรม
 เชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์สถานภาพเศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน เพื่อยกระดับรายได้สุ่มไก่อเรดพรีเมียม
 อบรมเชิงปฏิบัติการ หัวข้อ “การป้องกันมอด - แมลง และการรักษาคุณภาพของไผ่ในกระบวนการ
 เพาะปลูก” อบรมเชิงปฏิบัติการ หัวข้อ “กระบวนการเตรียม และอาบน้ำยาธรรมชาติป้องกันมอด -
 แมลงและเชื้อรา” อบรมเชิงปฏิบัติการ หัวข้อ “กระบวนการตรวจสอบคุณภาพวัตถุดิบ และการเตรียม
 ไผ่เส้นจักสาน” อบรมเชิงปฏิบัติการ หัวข้อ “การออกแบบลวดลาย และเทคนิคการจักสานสุ่มไก่อเรด
 พรีเมียม” อบรมเชิงปฏิบัติการ “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววันวิถีชุมชน” อบรม
 เชิงปฏิบัติการ “มัดคุเทศก์ท้องถิ่น และเทคนิคการนำเสนอผลิตภัณฑ์สู่การจำหน่ายเชิงพาณิชย์” อบรม
 เชิงปฏิบัติการ “เทคนิคการพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ออนไลน์” เพื่อตอบโจทย์ความต้องการของ
 กระทรวง สร้างรายได้และการคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาไทยสู่ลูกหลาน

ที่มาของโครงการและวัตถุประสงค์

- ๑) สร้างงาน - สร้างอาชีพ (กำลังคนเดิม - ใหม่) จากผลกระทบโควิด - ๑๙
- ๒) ถ่ายทอดองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม สู่การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ - บริการ

ของชุมชน

- ๓) ยกกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อมูลโครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการ ตำบลบ้านหอย อำเภอลำปาง จังหวัดปราจีนบุรี

บริบทของพื้นที่ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นวัยกลางคนและผู้สูงอายุ รายได้หลักมาจากผลิตภัณฑ์จากไผ่ในท้องถิ่น ประเด็นปัญหาของพื้นที่ คือ ขาดกระบวนการผลิตที่ดี ไม่มีคุณภาพ ผลิตภัณฑ์มีเชื้อราที่ผิว ขาดอัตลักษณ์ ไม่มีมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ไม่มีคู่ค้า ขาดช่องทางออนไลน์ ส่วนปัจจัยเกื้อหนุนและความพร้อม คือ การจักสานไผ่เป็นอาชีพดั้งเดิม สินค้าเป็นที่รู้จักการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่น มีวัตถุดิบในท้องถิ่น มีต้นทุนด้านชื่อเสียง (ไผ่-ปราจีนฯ) และมีผู้นำชุมชนร่วมดำเนินการขับเคลื่อน

ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย

- ๑) คณะทำงาน ประกอบด้วย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีการเกษตร และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มทร. ธิญบุรี
- ๒) กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๒๐ คน (มีผู้นำชุมชนร่วมดำเนินงานและขับเคลื่อน)
- ๓) การถ่ายทอดเทคโนโลยี ในเรื่องกระบวนการผลิต (ป้องกันเชื้อรา) การสร้างอัตลักษณ์ และแบรนด์สินค้า การสร้างมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)
- ๔) เครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย มหาวิทยาลัย บริษัท วงศ์ไผ่ จำกัด และองค์กรท้องถิ่น (สพช. อบต. สมอ. เกษตร ฯลฯ)

ผังภาพแบบจำลองธุรกิจ (Business Model Canvas)

สำหรับกลยุทธ์และแนวปฏิบัติ (Strategies & Operational Approaches) ใช้รูปแบบภายใต้แนวคิด “สอน สร้าง สุข” มาใช้เป็นกลไกการขับเคลื่อน ดังนี้

“สอน”

- องค์กรความรู้เพื่อการพัฒนากระบวนการผลิตและยกระดับคุณภาพ
- เทคนิคหรือแนวทางการจำหน่ายผ่านช่องทางออนไลน์
- แนวทางบริหารจัดการวิสาหกิจ และการพัฒนาเครือข่าย

“สร้าง”

- พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ ตลอดจนการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น
- พัฒนาผู้นำหรือแกนนำของชุมชน มัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพัฒนารากฐานเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืนและการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนศักยภาพในการแข่งขัน

“สุข”

- ประชาชนอยู่ดี - กินดี รายได้มั่นคง เศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็ง
- เสริมสร้างความร่วมมือ การรวมกลุ่มอาชีพของชุมชน
- สืบสานวัฒนธรรมเดิม-ปรับวิถีชีวิตแนวใหม่ สร้างอาชีพในชุมชน

การกำหนดบทบาทและหน้าที่

ทีมงานส่วนกลาง (ส่วนกลาง)

- ๑) ประชุมวางแผนงานภาพรวม - ย่อย
- ๒) ประสานงานภายใน - ภายนอก
- ๓) คัดกรองคณะทำงานและวิทยากร

๔) งานเอกสารและการจัดซื้อวัสดุ

๕) ติดตามและประเมินผล

ทีมงานถ่ายทอด (วิทยากรเฉพาะทาง)

๑) รับนโยบายและแผนสู่การปฏิบัติงาน

๒) ดำเนินการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะ (Skills)

ทีมงานในพื้นที่ (ปฏิบัติการ)

๑) ประสานงานในพื้นที่ (กลุ่มเป้าหมายและหน่วยงานในท้องถิ่น)

๒) ร่วมดำเนินงานในทุกกระบวนการ

๓) สนับสนุนพันธกิจอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากส่วนกลาง

ผลผลิตที่ได้ คือ กระบวนการผลิตที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมปลอดภัย และมีศูนย์การเรียนรู้เพื่อการถ่ายทอดและการต่อยอดผลิตภัณฑ์จักสาน ผลิตภัณฑ์ มีคุณภาพ เกิดอัตลักษณ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์สู่แม่พิมพ์ปลอดภัยปลอดภัย ป้องกันมอด-แมลง ทนทาน ใช้งานได้นาน ๒ เท่า อัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างสรรค์เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนผลกระทบ คือ รายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้น ร้อยละ ๒๐ ต่อปี (รายได้สูงสุด ๗ เท่า) ราคาขายผลิตภัณฑ์เดิม ๑๕๐ บาทต่อชิ้น ราคาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๒๕๐ - ๔๐๐ บาทต่อชิ้น เกิดผลิตภัณฑ์ขนาดเล็กเพิ่มเติม เป็นของที่ระลึก ราคา ๒๕ - ๗๐ บาท ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มเติมจากการขายไม้ไผ่ที่ผ่านกระบวนการให้กับชุมชนจักสานข้างเคียง

สำหรับ KEY SUCCESS FACTORS ของโครงการ จะเน้นที่ เข้าใจ - เข้าถึง คือ

๑) ชัดเจน - จับต้องได้ - เห็นผลเร็ว

๒) จริงใจ - ต่อเนื่อง - ยั่งยืน

๓) ถูกคน - ถูกงาน - ถูกที่/ถูกเวลา

สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย ประธานคณะกรรมการ ตสร. ได้กล่าวว่า คณะอนุกรรมการได้ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชน สิทธิเสรีภาพของประชาชนราก ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

และข้อค้นพบสำคัญ คือ สภาองค์กรชุมชนตำบล จะมีส่วนที่จะไปสู่การแตกฉานในเรื่องสิทธิเสรีภาพให้กับประชาชนราก ถ้าประชาธิปไตยจากรากหญ้าเข้มแข็ง ก็จะช่วยให้ระบบใหญ่เข้มแข็งได้ การเดินทางศึกษาดูงานในครั้งนี้ คณะอนุกรรมการจะมุ่งเน้นเรื่องโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ผ่านกลไกของสภาองค์กรชุมชนตำบล และเรื่องคุ้มครองผู้บริโภคที่ผ่านสภาองค์กรของผู้บริโภคที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวขององค์กรของผู้บริโภค

นายบรรจง พรหมวิเศษ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก ได้ให้ข้อมูลว่าการปฏิรูปจะสำเร็จได้ต้องลงมือทำก่อนและพัฒนาไปเรื่อย ๆ สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็กได้ก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๕๑ ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่เกิดขึ้น โดยมีองค์กรที่เข้ามารวมตัวจัดแจ้ง จำนวน ๕๑ องค์กร กิจกรรมในชุมชนจะใช้สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อน ในอดีตเมื่อเกิดปัญหา ชุมชนจะต้อง “ร้องขอและรอคอยความช่วยเหลือ” แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ชุมชนได้ สภาองค์กรชุมชนตำบลจึงปลูกพี่น้องที่เปื่อกับการรอคอยลุกขึ้นมา “ปฏิรูปตนเอง” โดยเริ่มกระบวนการสำรวจข้อมูล การทำฐานข้อมูลตำบล ก่อนจะปฏิรูปชุมชนก็ต้องทำให้ทุกคนในชุมชนรู้จักตนเองก่อน รู้สภาพพื้นที่ในตำบล จากนั้นจึงมาวางแผนและกำหนดเป้าหมายร่วมกัน จนเกิดเป็นวิสัยทัศน์ตำบลดงขี้เหล็ก คือ “ดงขี้เหล็กน่าอยู่ เชิดชูคุณธรรม เลิศล้ำการเกษตร เขตท่องเที่ยว”

พัฒนาการสู่ตำบลจัดการตนเอง

ก่อนปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เกิดปัญหาหนี้สินจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว

ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๒๗

- จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- ก่อตั้งกลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์เขาชีปีด

ปี พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๔๘ จัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนตำบล จัดทำแผนแม่บทชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - ๒๕๕๐ จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เชื่อมโยงบูรณาการจัดตั้ง สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก

ปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ทำข้อมูลการจัดการน้ำโดยชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๔ จัดทำแผนพัฒนาตำบล ส่งเสริมประชาธิปไตยชุมชน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๗ พัฒนาสู่ “ผังชีวิตชุมชน”

ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๕๙

- พื้นที่รูปธรรมการจัดการน้ำโดยชุมชน
- กำหนดผังชุมชน โดยคนดงขี้เหล็ก
- เกิดกองทุนที่ดิน และกองทุนการจัดการน้ำ

ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๑

- พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติจัดการน้ำชุมชน ตามแนวพระราชดำริ
- พลังงานชุมชน โซล่าเซลล์ เครือข่ายอนุรักษ์ยางนา
- บ้านมั่นคงชนบท “วังหินเก็ง”

- การเตรียมข้อมูลการป้องกันภัยพิบัติ

ในปี ๒๕๒๔ ที่ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ครั้งแรกมีสมาชิก จำนวน ๔๘ คน มีเงินออมก้อนแรก จำนวน ๑,๑๕๐ บาท จนปัจจุบันมีเงินออม จำนวน ๖๐๐ กว่าล้าน ก่อนหน้านั้น ตำบลดงขี้เหล็กมีกลุ่มเกษตรกรกลายกลุ่ม แต่เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ จนกระทั่งมีพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ จึงได้จัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก เมื่อมีกฎหมายรองรับการขับเคลื่อนงานเป็นไปด้วยดียิ่งขึ้น ได้รับการหนุนเสริมจาก พอช. มาช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและกระบวนการจัดทำข้อมูล

สำหรับประเด็นทรัพยากรน้ำ สภาองค์กรชุมชนตำบลร่วมกันค้นหาว่าจะอย่างไรให้ชุมชนมีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรน้ำ การพัฒนาเขตพื้นที่นอกเขตชลประทานเป็นเรื่องยาก การจะเข้าถึงสิทธิในการใช้น้ำจำเป็นต้องผ่านขั้นตอน/กระบวนการของหลายหน่วยงาน แต่ส่วนกลางก็พยายามบอกว่าต้องกระจายอำนาจ แต่ข้อเท็จจริงชุมชนก็ต้องมาคิดว่าที่เป็นอยู่เป็นการกระจายอำนาจจริงหรือไม่ที่ผ่านมาจากชาวบ้านเดือดร้อนเพราะกระบวนการของรัฐที่ล่าช้า เมื่อเป็นเช่นนั้น สภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็กก็ต้องพึ่งพาตนเองใช้เทคนิคการจัดการน้ำชุมชน ใช้ภูมิปัญญา โดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) เมื่อคิดโครงการได้แล้ว ลำดับต่อไป คือ ต้องใช้คนต้องใช้ความร่วมมือ ซึ่งก็ได้นำกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้ เริ่มจริงจังในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เริ่มจากการสำรวจว่ามีแหล่งน้ำกี่แห่ง คำนวณ

ความต้องการใช้น้ำ ฝึกทำแผนที่ตำบลแบบวาดมือ อะไรที่เป็นปัญหาของชาวบ้านก็นำมาใส่ไว้ในแผนผังทั้งหมด แม้ปัญหาเราจะเริ่มต้นจากการขาดแคลนน้ำ แต่เมื่อมาใช้วิธีการที่ให้ชาวบ้านมาระดมความคิดทำแผนที่หมู่บ้านของตนเอง จากนั้นชุมชนได้นำแผนที่ที่มีมาวิเคราะห์ สรุปมาเป็นแผนผังตำบลนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เช่น GPS หรือ ดาวเทียม ชาวบ้านก็ได้สะท้อนปัญหาออกมาทั้งหมด จากเรื่องน้ำจึงนำมาสู่การแก้ไขปัญหาระบบการใช้น้ำที่ดินด้วย

จากเมื่อก่อน หากเกิดปัญหา ชาวบ้านก็มักอ้างว่า แหล่งน้ำนี้เป็นของหน่วยงานราชการ เป็นของ อบต. จึงไม่ร่วมมือกันพัฒนา แต่ปัจจุบัน เมื่อผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วม ชาวบ้านก็ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาระบบการใช้น้ำที่ไม่เกี่ยวข้องว่าเป็นพื้นที่ของหน่วยงานใด

สำหรับชาวบ้านตำบลดงขี้เหล็ก ตนเห็นว่า ชาวบ้านที่นี่ผ่านการทำเวทีประชาธิปไตยชุมชนมาหลายครั้ง ซึ่งทำให้ชาวบ้านคุ้นชินกับคำว่า “ประชาธิปไตย” ทั้งประชาธิปไตยสัญจรประชาธิปไตยกินได้ ประชาธิปไตยทางตรง ประชาธิปไตยทางอ้อม ประชาธิปไตยตัวแทน ซึ่งเคยมีคำถามให้ชาวบ้านช่วยกันตอบว่า ประชาธิปไตยสร้างด้วยมือเราเองได้หรือไม่ คนดงขี้เหล็กตอบได้ เข้าใจ สามารถเล่าให้ฟังได้ทุกคน ตำบลดงขี้เหล็กมีระเบียบกติกา มี “ธรรมนูญสุขภาพคนตำบลดงขี้เหล็ก” ซึ่งประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นเครื่องมือสำคัญในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

โดยสรุป ถ้าจะปฏิรูปประเทศต้องปฏิรูปจากชาวบ้านก่อน หน่วยงานรัฐมีหน้าที่เข้ามาหนุนเสริมองค์ความรู้ หลักวิชาการ แต่ไม่ควรนำเรื่องกฎหมายมาพูดกับชาวบ้าน เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจ ตัวอย่างที่ดังๆ ที่นี้ไม่คุยกันเรื่องกฎหมาย เราใช้ระเบียบชุมชน เราใช้ธรรมนูญชุมชน ในการจัดการ จัดระเบียบ อีกประการที่สำคัญ **ความสำเร็จของตำบลดงขี้เหล็กเกิดขึ้นได้เพราะกระบวนการมีส่วนร่วม พอทุกคนมีส่วนร่วมเราก็ไปจัดเก็บข้อมูลได้ ทำแผนได้ มีแรงงานคนมาใช้ขับเคลื่อนงานได้ เมื่อมีความพร้อมเรื่องทุนชุมชน ก็จะสามารถนำไปหารีหรือพูดคุยกับหน่วยงาน/องค์กรอื่นเพื่อขอรับการสนับสนุน นำไปสู่การพัฒนา การแก้ไขปัญหา และมีภาคีเครือข่ายมากยิ่งขึ้น**

นายทิวา วรวิทย์วัฒน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลดงขี้เหล็ก ในฐานะประธาน ยุติธรรมชุมชน ได้ให้ข้อมูลว่า ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ตำบลดงขี้เหล็กได้ก้าวสู่ ตำบลมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน บ้านหนองขากเป็นส่วนหนึ่งของตำบลดงขี้เหล็ก มีประชากร จำนวน ๖๐๐ กว่าคน การจัดการชุมชน บ้านหนองขากเป็นไปในลักษณะการดูแลกันเหมือนพี่น้อง เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาเสพติดจะใช้แบบสันติวิธี โดยใช้ชุมชนดูแลชุมชน ใช้หมู่บ้านดูแลกัน ใช้ยารักษาจากสวัสดิการชุมชน โดยมีเครือข่ายที่ให้การสนับสนุน คือ กอ.รมน. จังหวัดปราจีนบุรี และกรมการปกครอง ทั้งในเรื่องการใช้สื่อให้ความรู้กับชาวบ้าน การจัดฝึกอบรม และดูแลภัยคุกคามในทุกมิติ ทั้งนี้ สิ่งที่ต้องการจะให้เพิ่มเติม คือ การให้ความรู้ เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องกลโกง ภัยจากเทคโนโลยี แอ็งค์คอลเซ็นเตอร์ เป็นต้น

พันเอก สุรวิชัย แดงจันทร์ รองผู้อำนวยการกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในจังหวัดปราจีนบุรี ได้ให้ข้อมูลว่า ในพื้นที่ตำบลดงขี้เหล็ก ต้องขอบคุณ นายรอยล จิตรดอน ประธานกรรมการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ และนางรอยบุญ รัชมีเทศ รองผู้อำนวยการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่จุดประกายความคิดให้กับชาวดงขี้เหล็กในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ หากจะกล่าวถึง ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง

คนทั่วไปก็มักนึกถึงภัยจากยาเสพติด เรื่องแรงงานต่างด้าว เรื่องอาชญากรรม แต่ความมั่นคงที่แท้จริง คือ “ประชาชนอยู่ดีกินดี” ในส่วนของตำบลดงขี้เหล็ก อาจกล่าวได้ว่า ชุมชนเข้มแข็งด้วยตนเอง มีวิสัยทัศน์ของตำบล มีการต่อสู้มาตั้งแต่ปี ๒๕๒๓ สิ่งสำคัญที่จับต้อง คือ การมีส่วนร่วม เมื่อปรับความคิดให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในความเป็นเจ้าของ ชาวบ้านก็จะช่วยกัน ตำบลดงขี้เหล็กสามารถดึงพี่น้องประชาชนทั้ง

๑๔ หมู่บ้านมาร่วมงานกันได้ มีการจัดทำแผนที่ร่วมกัน โดยเริ่มจากปัญหาเรื่องน้ำ สำรองจนพบปัญหา ยาเสพติด ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาสินค้า เป็นต้น ตำบลดงขี้เหล็กมีการพัฒนาที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น กล่าวคือ ได้นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ร่วมด้วย เมื่อเดินเท้าสำรวจแหล่งน้ำกันทั้ง ๑๔ หมู่บ้านแล้ว ก็มาพัฒนาอบรม GPS โดยสามารถนำทุกคนมาเรียนรู้ร่วมกันได้ มีการจัดทำฐานข้อมูล พิกัด สถิติ นำมาสู่โครงการแก้ไขปัญหาที่มีแผนงานรองรับ มีภาคีเครือข่ายเข้ามาสนับสนุน เพราะภาคีเครือข่ายเหล่านั้นเห็นถึงความจริงใจของชาวบ้าน เห็นถึงความพร้อมและความสมบูรณ์ด้านข้อมูล จึงอยากเข้ามาช่วย

พื้นที่ตำบลดงขี้เหล็กถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความมั่นคง ประชาชนกินดีอยู่ดี ประชากรมีรายได้ต่อคนต่อปี อยู่ที่ ๖๐,๐๐๐ – ๒๐๐,๐๐๐ บาทต่อปี มีการบริหารจัดการเงิน จำนวน ๖๐๐ ล้านบาท โดยแยกออกเป็น ๑๔ กองทุนแต่ละหมู่บ้าน มีระบบตรวจสอบ มีระเบียบ มีธรรมาภิบาล มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นปกติกาของชุมชน

ร้อยตำรวจเอก สมชาติ กฤตวัชรานัน อัยการจังหวัด สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดปราจีนบุรี ได้กล่าวว่า ตำบลดงขี้เหล็กเป็นพื้นที่ที่มีการจัดการที่ดีอยู่แล้ว แต่ขอฝากประเด็นเรื่องสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ/การเข้าถึงแหล่งน้ำที่ไม่ควรไปสิทธิตำบลอื่น สำหรับกองทุนออมทรัพย์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการทุจริตในอนาคต การดำเนินการต้องมีหลักฐานที่รัดกุม ตรวจสอบได้

นางสุรณี โพธิ์ศรี รักษาการพัฒนาการจังหวัดปราจีนบุรี สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดปราจีนบุรี ได้ให้ข้อมูลว่า กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีวิสัยทัศน์ คือ “มีเศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียง” การทำงานจะยึดหลัก “ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม” การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตำบลดงขี้เหล็ก เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ที่ชาวบ้านต้องการแก้ไขปัญหาหนี้สิน แต่หากรอความช่วยเหลือจากส่วนราชการคงไม่สำเร็จ พัฒนาการในสมัยนั้น จึงได้ให้คำแนะนำว่า “ถ้าจะแก้ไขปัญหาชุมชนในพื้นที่ ต้องมีข้อมูลก่อน เพื่อนำมาจัดทำแผนชุมชน และต้องมีการรวมตัวกัน” จึงเกิดเป็น “กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” ตำบลดงขี้เหล็ก มี ๑๔ หมู่บ้าน มีกลุ่มออมทรัพย์ครบทุกหมู่บ้าน เป็นต้นแบบของชุมชนเข้มแข็ง เพราะมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลที่จะ ฟังพาดตนเองตั้งแต่แรกเริ่ม เมื่อเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ก็สามารถเป็นตัวอย่างให้กับชุมชนอื่นได้ ในส่วนของงานพัฒนาชุมชน เมื่อเห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชน เราก็จะออกมาคอยดูอยู่ห่าง ๆ ช่วยประชาสัมพันธ์ ให้องค์กรอื่นเข้ามาศึกษาดูงาน หากมีประเด็นใดที่ยังขาดตกบกพร่องพัฒนาชุมชนก็จะเข้ามาช่วยเติมเต็ม แต่ที่ผ่านชุมชนดงขี้เหล็กมีพัฒนาการที่อาจกล่าวได้ว่าล้ำหน้ากว่าส่วนราชการ สำหรับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ พัฒนาชุมชนจะเข้ามาช่วยจัดคลินิกดูแลสุขภาพกลุ่มออมทรัพย์ ให้คำปรึกษาในเรื่องการจัดทำบัญชี ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์จะยึดหลัก ๕ ประการ คือ ซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอกเห็นใจ ใฝ่หาใจซึ่งกันและกัน อีกทั้ง ชุมชนยังมี “ธรรมาภิบาล” ที่ชาวบ้านยึดถือเป็นปกติกาชุมชน จึงทำให้กลุ่มออมทรัพย์ขับเคลื่อนงานไปได้อย่างดี และยังเป็นแบบอย่างให้กับกลุ่มองค์กรอื่นอีกด้วย

นางรอยบุญ รัตมีเทศ รองผู้อำนวยการสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) และรองเลขาธิการมูลนิธิอุทกพัฒน์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ให้ข้อมูลว่า ตนได้มีโอกาสทำงานกับชุมชนหลายชุมชน โดยใช้กลไกเครือข่ายการจัดการน้ำชุมชน ข้อค้นพบสำคัญ คือ ฐานสำคัญ

ที่สุดในชุมชน คือ ฐานคน ฐานต่อมา คือ ฐานทรัพยากร ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าฐานทรัพยากร เช่น ป่า ที่ดิน ทำกิน จะมีมากเพียงใด หากไม่มีทรัพยากรน้ำ พื้นที่นั้นก็จะไม่มีความมั่นคง ที่ผ่านมาระหว่างเราอาจให้ความสำคัญเรื่องสิทธิในที่ดินทำกิน และแก้ไขปัญหาด้วยการให้สิทธิในที่ดินทำกิน แต่ถ้ามีที่ดินทำกินแล้ว แต่เข้าไม่ถึงทรัพยากรน้ำ ที่ดินก็ไร้ซึ่งประโยชน์

แม้ว่าปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. ๒๕๖๑ ที่เขียนไว้ในกฎหมายชัดเจนว่า ต้องมีการบริหารทรัพยากรน้ำ ทั้งในมิติด้านการจัดสรร การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ และสิทธิในน้ำมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ในเชิงการปฏิบัติกลับยังไม่มี การขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ฐานข้อมูลชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญ และ

ข้อมูลเป็นสิ่งที่อยู่ในชุมชน ต้องทำให้ชุมชนรู้ข้อมูลของตนเองก่อน ส่วนรัฐก็มีหน้าที่ช่วยเรื่องการบริหารจัดการข้อมูล ท้ายที่สุดชุมชนจะพึ่งพาตนเองได้ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) อยากได้พลังจากภาครัฐมาช่วยประชาชน ปัจจุบันได้ประสานงานกับกระทรวงมหาดไทย และสำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.) เรื่องการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ชุมชน เพื่อเข้าถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะหากไม่แก้ไขเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ ก็จะนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำในอนาคตอย่างแน่นอน เพราะฐานประชากรประเทศไทยเป็นฐานของเกษตรกร และยังมีพื้นที่นอกเขตชลประทานถึงร้อยละ ๘๐ ดังนั้น จึงเห็นว่า สิทธิการเข้าถึงทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทรัพยากรน้ำ เป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเรื่องของความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริง

นางสาวจุฑามาศ บัวเฟื่อน จ่าจังหวัดปราจีนบุรี ผู้แทนปลัดจังหวัดปราจีนบุรี ได้ให้ข้อมูลว่า สมัยที่ตนบรรจรับราชการได้มีโอกาสมาดำรงตำแหน่งปลัดตำบลดงขี้เหล็ก ในสมัยนั้น จะมีความโดดเด่นของตำบลด้วยอยู่แล้ว แต่จะไม่โดดเด่นในทุกหมู่บ้าน ปัจจุบันทุกหมู่บ้านมีความโดดเด่น เพราะหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งอยู่ก่อนก็จะนำพาหมู่บ้านอื่นให้พัฒนาไปด้วยกัน จนนำพากันไปสู่ความสำเร็จของตำบล ทั้งเรื่องการประกอบอาชีพ ทั้งการปลูกไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ หรือในเรื่องการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในตำบลก็จะจัดชุดปฏิบัติการ มีการจัดทำแผนออกตรวจตราพื้นที่ โดยนำเงินจากกองทุนมาช่วยเหลือดูแลผู้ที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่ ช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด - ๑๙ ในรอบแรก ตำบลดงขี้เหล็กก็ได้จัดรถนำส่งผู้ป่วยไปยังโรงพยาบาล ทั้งหมดที่กล่าวถึงจึงถือเป็นความสำเร็จของชุมชนจัดการตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

เนื้อหาในส่วนที่ ๔ บทสรุป เป็นเนื้อหาการวิเคราะห์ SWOT (จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค) ของชุมชนตำบลเขาไม้แก้ว และชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก จังหวัดปราจีนบุรี เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะทั้งในเชิงพื้นที่ และต่อการขับเคลื่อนระบบชุมชนตำบลเข้มแข็งตามยุทธศาสตร์ชาติ รวมทั้งข้อสรุปจากการเดินทางไปศึกษาดูงานของคณะอนุกรรมการในครั้งนี้

๔.๑ การวิเคราะห์ SWOT

SWOT	ตำบลเขาไม้แก้ว	ตำบลดงขี้เหล็ก
จุดแข็ง S	๑) มีวิถีชุมชนแบบเกษตรอินทรีย์ ๒) มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ๓) แกนนำกลุ่มมีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ๓) ชุมชนมีการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีและบูรณาการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ๔) มีเป้าหมายการพัฒนาแผนเชิงธุรกิจ และสร้างสังคมผู้ประกอบการระบบเศรษฐกิจชุมชน ๕) มีธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็นกติการ่วมกันในชุมชน ๖) มีวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน	๑) มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี และมีส่วนร่วมในบริบทความเป็นเจ้าของพื้นที่ร่วมกัน ๒) มีการบริหารจัดการระบบการเงิน/กองทุนในชุมชนที่เข้มแข็ง ๓) แกนนำกลุ่มมีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ๔) ชุมชนมีการเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีและบูรณาการ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ๕) มีธรรมนูญสุขภาพตำบลเป็นกติการ่วมกันในชุมชน ๖) มีผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย ทั้งไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ ๗) มีฐานข้อมูลและแผนผังของทุกหมู่บ้าน
จุดอ่อน W	๑) ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม วิธีการในการเพิ่มผลผลิตและการแปรรูปผลผลิต ๒) การขาดแคลนน้ำภาคการเกษตร ๓) คนรุ่นใหม่ถูกผลักเข้าสู่การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม	๑) ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม วิธีการในการเพิ่มผลผลิตและการแปรรูปผลผลิต ๒) การขาดแคลนน้ำภาคการเกษตร ๓) คนรุ่นใหม่ถูกผลักเข้าสู่การเป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรม

SWOT	ตำบลเขาไม้แก้ว	ตำบลดงขี้เหล็ก
	๔) ภัยคุกคามจากยาเสพติด ๕) ที่ดินทำกินถูกขายให้กับนายทุน	๔) ภัยคุกคามจากยาเสพติด
โอกาส O	๑) ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ ร่างแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ นโยบายรัฐเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับฐานราก ๒) การหนุนเสริมจากหน่วยงานภาคี ๓) การสร้างเครือข่ายและกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ๔) มีสถาบันการศึกษาที่สามารถช่วยคิดค้น/เสริมหนุน/ต่อยอดนวัตกรรมในการผลิต ๕) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการใช้สื่อออนไลน์ เพื่อให้ภายนอกรู้จักชุมชนหรือสินค้าชุมชนได้มากขึ้น	๑) ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ ร่างแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ นโยบายรัฐเอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับฐานราก ๒) การหนุนเสริมจากหน่วยงานภาคี ๓) การสร้างเครือข่ายและกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้ชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ๔) มีสถาบันการศึกษาที่สามารถช่วยคิดค้น/เสริมหนุน/ต่อยอดนวัตกรรมในการผลิต ๕) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการใช้สื่อออนไลน์ เพื่อให้ภายนอกรู้จักชุมชนหรือสินค้าชุมชนได้มากขึ้น
อุปสรรค T	๑) การพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตชุมชนพึ่งตนเองน้อยลง ๒) การเมืองระดับชาติ ท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนเกิดการแตกแยก ๓) ชุมชนไม่สามารถบริหารจัดการและใช้ประโยชน์ในที่ดินสาธารณะ ๔) การลักลอบทิ้งขยะ ปล่อยสารเคมี ๕) ปัญหาช้างป่าบุกรุกพื้นที่ทำกิน/ที่อยู่อาศัย ประชาชนหวาดระแวงในการใช้ชีวิต ๖) การขยายพื้นที่ของโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่	๑) การพัฒนาที่มุ่งเน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตชุมชนพึ่งตนเองน้อยลง ๒) การเมืองระดับชาติ ท้องถิ่น ส่งผลให้ชุมชนเกิดการแตกแยก ๓) ความร่วมมือจากภาครัฐในการแก้ไขปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ ๔) กระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงานของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาเรื่องน้ำล่าช้า

๔.๒ ข้อเสนอแนะต่อสภาองค์กรชุมชน

๑) จากการรับฟังข้อมูล ทราบว่า ชุมชนตำบลเขาไม้แก้วและตำบลดงขี้เหล็กมีแนวโน้มอัตราผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีประชากรผู้สูงอายุที่ใช้ชีวิตประจำวันอยู่ที่บ้าน ดังนั้น สภาองค์กรชุมชนตำบลควรจัดทำแผนงานหรือสร้างมาตรการการจัดการดูแลผู้สูงอายุไว้รองรับผู้สูงอายุ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี รู้สึกมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีในชุมชน

๒) เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาเรื่องมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม สภาองค์กรชุมชนตำบลควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับทราบและบูรณาการการแก้ไขปัญหาร่วมกัน กำหนดเป็นมาตรการเพื่อควบคุม กำกับ ดูแลโรงงานอุตสาหกรรมไม่ให้เกิดการดำเนินการอันเป็นการกระหนาบสิทธิของคนในชุมชน รวมทั้งอาจนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยกำจัดมลพิษในชุมชน ทั้งนี้ ควรใช้เวทีของสภาองค์กรชุมชนร่วมกันสะท้อนปัญหาและจัดทำเป็นข้อสรุปประกอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีเสนอต่อจังหวัดปราจีนบุรีต่อไป

๓) สภาองค์กรชุมชนตำบลควรจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝัง เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการรักถิ่นฐานบ้านเกิด เรียนรู้สิทธิหน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบต่อชุมชน ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

๔) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรถอดบทเรียนความสำเร็จของสภาองค์กรชุมชนตำบลเขาไม้แก้วและสภาองค์กรชุมชนตำบลดงขี้เหล็ก โดยจัดทำเป็นโมเดลพัฒนาตำบล และเผยแพร่สู่สาธารณะ เพื่อให้พื้นที่อื่นได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ เกิดเป็นพื้นที่นำร่องวิถีชีวิตชุมชนเข้มแข็งด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเอง และการนำ “ธรรมนูญสุขภาพตำบล” มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชน

๕) ส่วนราชการในจังหวัดและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นต้องจัดให้มีช่องทางหรือระบบการกระจายข่าวสารข้อมูลของทางราชการส่วนกลาง จังหวัด รวมทั้งรับฟังปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ข้อเสนอแนะและความต้องการของชุมชนอยู่เสมอ เพื่อให้จังหวัดได้สื่อสารทางตรงกับเครือข่ายภาคประชาชนหรือสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้โครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละชุมชนที่แท้จริง

๖) ปัญหาเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เช่น การจัดการเรื่องที่ดินทำกิน การบริหารจัดการน้ำ เป็นต้น ชุมชนต้องรวมกลุ่มกัน โดยการศึกษา รวบรวมข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ข้อขัดข้องเชิงกฎหมายและข้อปฏิบัติ และความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อสรุปให้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม และเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานหรือเครือข่ายต่าง ๆ ที่จะเข้ามาสนับสนุน

๗) ปัญหาภัยคุกคามจากยาเสพติดในชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีมาตรการหรือแนวทางการดำเนินการในลักษณะเฝ้าระวังหรือสอดส่องพฤติกรรมเพื่อดูแลกันเอง โดยใช้อาสาสมัครนั้น อาจยังไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐที่เข้มงวด จริงจัง มาร่วมดำเนินการตามสถานการณ์ด้วย

๘) ชุมชนควรมีการต่อยอดผลิตภัณท์ในชุมชน โดยการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม ตั้งแต่การเริ่มเพาะปลูก วิธีการเกษตร การผลิตสินค้า และการแปรรูป ทั้งนี้ ชุมชนควรขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาและสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ เพื่อขอรับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาผลิตภัณท์ในชุมชน รวมทั้งชุมชนควรใช้สื่อดิจิทัลหรือโซเชียลมีเดียในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณท์ของชุมชนด้วย

๔.๓ ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการติดตามการขับเคลื่อนแผนแม่บทตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๑) การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม หรือประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนรู้สึกสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่และความรับผิดชอบนั้น จะต้องเริ่มจากประชาธิปไตยจากฐานราก โดยควรออกแบบโครงสร้างของระบอบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากฐานรากตั้งแต่การคิดและตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาตำบลในรูปแบบ “ตำบลประชาธิปไตยยั่งยืน” ซึ่งมีฐานคิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน การส่งเสริมสิทธิชุมชนให้เข้มแข็ง การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ การพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน การช่วยเหลือพึ่งพากันเองในชุมชน โดยแบ่งการดำเนินงานการขับเคลื่อนออกเป็น ๓ เสาหลัก ได้แก่

กลไกท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยมีบทบาทเป็นฝ่ายปกครองในชุมชน

กลไกท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีบทบาทในการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานประชาชน ทรัพยากร วิถีวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ

กลไกท้องถิ่น ขับเคลื่อนโดยสภาองค์กรชุมชน โดยมีบทบาทในการเสริมสร้างธรรมาธิปไตยให้เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย

๒) การตื่นรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ชาติและการปฏิรูปประเทศในระดับพื้นที่ตำบลยังมีน้อย แม้บางส่วนมีการดำเนินการไปด้วยตนเองอยู่แล้ว แต่ก็มีความเข้าใจเฉพาะผู้นำหรือแกนนำเท่านั้น ดังนั้น ภาครัฐต้องสื่อสารการปฏิรูปประเทศให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง โดยสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรจัดทำชุดความรู้ในการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัด (ตสร.) เพื่อเผยแพร่ในประชาชนและชุมชนตั้งแต่ระดับฐานรากได้ร่วมกัน ตสร. ตนเองในท้องถิ่น ถอดบทเรียนจากตนเองและชุมชน ค้นหาสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไข ทั้งในเชิงระบบเชิงกลไก เชิงนโยบาย เชิงกิจกรรม เป็นต้น ทั้งนี้ กลไกภาครัฐ ท้องถิ่น ท้องที่ ต้องร่วมเรียนรู้และสนับสนุนกระบวนการ ตสร. ดังกล่าวด้วย

๓) สถาบันการศึกษา และสำนักงานสภาการวิจัยแห่งชาติควรมีบทบาทในการเชื่อมโยงองค์ความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและผลักดันให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการทำงานวิจัยชุมชน โดยอาศัยบทบาทสถาบันทางวิชาการเข้ามาหนุนเสริม

หรือใช้ศักยภาพทางวิชาการมารองรับ เพื่อให้ข้อเสนองานของสภาองค์กรชุมชนที่จะสื่อสารให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกิดความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

๔) กระบวนการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบัญญัติท้องถิ่น การจัดทำโครงการ/กิจกรรมในชุมชน ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และต้องพิจารณาให้ครบถ้วนรอบด้าน ความต้องการที่แท้จริง รวมทั้งบริบทของสังคมหรือชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ๆ กันไปในแต่ละพื้นที่

๕) ส่วนราชการต้องพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชน เทคนิคการประสานงาน/การทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ให้กับข้าราชการทุกระดับ ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในการบริการประชาชนและชุมชน สร้างกระบวนการทัศนคติให้เจ้าหน้าที่รัฐผู้ให้บริการมีจิตบริการ โดยไม่เลือกปฏิบัติและคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

๖) ปัญหาเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติยังคงเป็นปัญหาสำคัญในทุกชุมชน เป็นปัญหาที่ยังคงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม ทั้งเรื่องการจัดการเรื่องที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย การบริหารจัดการน้ำ เป็นต้น การจะแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ ชุมชนต้องมองเห็นปัญหาร่วมกัน รวมกลุ่มกัน โดยการศึกษา รวบรวมข้อมูลปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อขัดข้องเชิงกฎหมายและข้อปฏิบัติ และความต้องการของชุมชน พร้อมทั้งเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาและข้อสรุปให้กับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อมูลที่ชุมชนจัดทำจะเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานหรือเครือข่ายต่าง ๆ จะเข้ามาช่วยสนับสนุนให้การแก้ไขปัญหาสำเร็จได้รวดเร็วและเกิดประสิทธิผลได้อย่างดียิ่งขึ้น

จัดทำโดย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ
และการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา

